

IV

WSCHODNIA PIERZEJA RYNKU

W niniejszym opracowaniu zamieszczono materiał źródłowy oraz wstępną interpretację wyników badań prowadzonych przez zespół z Katedry Archeologii w ośmiu wykopach liniowych, zlokalizowanych w północnym i południowym narożniku Rynku, oraz czterech wykopach punktowych.

WYKOP XIXa

Wykop o długości 31, szerokości 3 i głębokości do 3,5 m, zlokalizowany został przy wschodniej pierzei Rynku na wysokości kamienic 39/40-41. Jego zachodnia krawędź znajdowała się w odległości około 11 m od ich ścian frontowych. Od wykopu wyprowadzono trzy przyłącza – jedno na styku kamienic 39/40-41, drugie na styku kamienic 39/40-38 i trzecie w odległości około 10 m na północ od drugiego (ryc. 1). Roboty instalacyjne polegały na wymianie starej kanalizacji, dlatego też prace ziemne wykonywano przy użyciu sprzętu mechanicznego. Badania archeologiczne ograniczono do oczyszczenia i zadokumentowania profili wykopu oraz odsłoniętych reliktyw architektury. W badaniach brał udział: J. Bresch i C. Buśko. Inwentaryzacji reliktyw architektury dokonali J. Burnita i Cz. Lasoła.

W obrębie wykopu dostępnym do badań był odcinek o długości 27 m (od metra 1 do 28). Z uwagi na obecność gęstego oszalowania wschodniej ściany wykopu zadokumentowano jedynie jego zachodni profil. Zachowany układ stratygraficzny przedstawiał się w następujący sposób (ryc. 2 a-c):

najstarszą jednostką stratygraficzną była

j.s. 1 – pierwotna próchnica o maksymalnej miąższości 0,5 m, której strop – w najwyższym punkcie (pomiędzy metrem 17-18) – osiągał wyso-

kość 117,8 m n.p.m. W wielu miejscach uległa ona całkowitej niwelacji powodującej czasami powstanie 70-centymetrowych zagłębień. Zagłębienia te oraz strop próchnicy pierwotnej przykryte zostały

j.s. 2 – ciemnobrunatną mierzwą zawierającą liczne ścinki skóry, fragmenty drewna, kości zwierzęce i drobiny ceglanego gruzu. W jej obrębie, pomiędzy metrami 14-16 zanotowano obecność

j.s. 4a – soczewek szarego piasku zawierającego grudki surowej gliny.

Strop j.s. 2 przykryty został

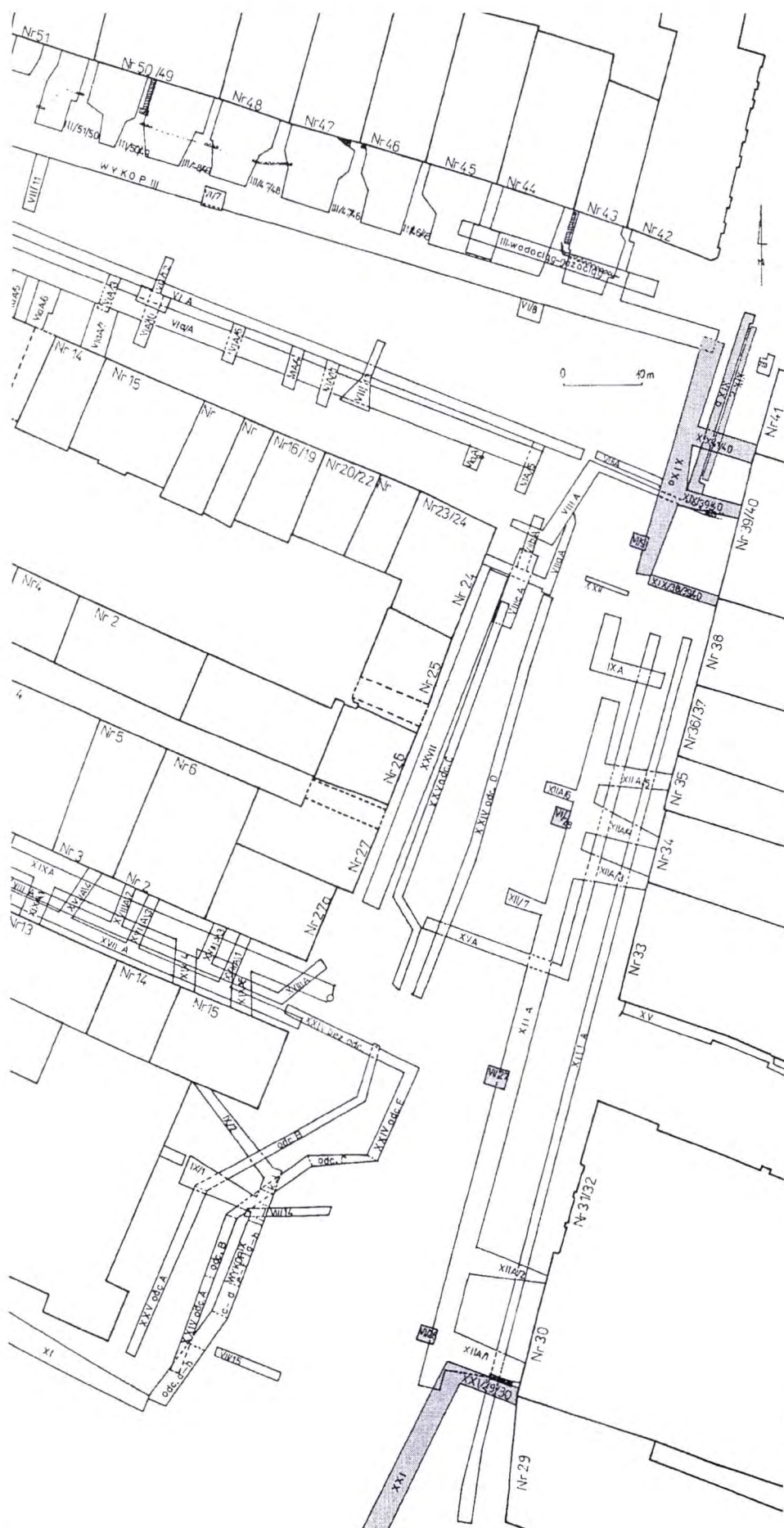
j.s. 4 – 20-30-centymetrowym pokładem jasnobrunatnego piasku zawierającego niewielką ilość próchnicy i grudek surowej gliny. Przy północnej krawędzi wykopu (metry 1-4,5) jego miąższość zmniejszała się do 5 cm. W tym miejscu zanotowano obecność drewnianej podłogi ułożonej z dranic zorientowanych w linii wschód–zachód. Rozciągała się ona na długości 4,5 m wykraczając w kierunku północnym poza obszar dostępny do badań. Relikty podłogi przetrwały głównie w formie 2-3-centymetrowej smugi rozłożonego drewna. Jedynie w trzech przypadkach udało się określić wymiary budujących ją dranic osiagających grubość 6, 7 i 8 cm przy szerokości 20, 16 i 16 cm. Drewniana podłoga i warstwa piasku przykryte zostały

j.s. 2a – kolejnym pokładem ciemnobrunatnej mierzwy o analogicznej do j.s. 2 strukturze, lecz mniejszej, 20-centymetrowej miąższości.

Jedynie pomiędzy metrem 14 a 16 na j.s. 4 zalegała

j.s. 4b – 10-centymetrowa soczewka budowlanego gruzu.

Na całej długości wykopu zanotowano obecność

Ryc. 1. Lokalizacja wykopów
we wschodniej pierzei Rynku
z naniesionymi, odkrytymi
reliktami architektury.
Rys. I. Wysocka

j.s. 5 – warstwy czystego piasku o barwie ciemnokremowej, łagodnie przechodzącej w kierunku południowym w żółtą. Przykryta ona została

j.s. 6 – ciemnobrunatną mierzwą o strukturze analogicznej do j.s. 2 i 2a. Maksymalną grubość 70 cm osiągała ona w północnej części wykopu, gdzie j.s. 5 została całkowicie zniwelowana lub przetrwała w stanie szczątkowym. Na stropie mierzwy znajdowała się

j.s. 7 – następny pokład szarokremowego piasku przykryty

j.s. 8 – warstwą brunatnej mierzwy zawierającej znaczną ilość szczątków organicznych. Jej strop przykryto

j.s. 9 – żółtym piaskiem przybrudzonym próchnicą, na którym narosła

j.s. 10 – warstwa ciemnobrunatnej mierzwy z dużą ilością organicznych szczątków, przykryta

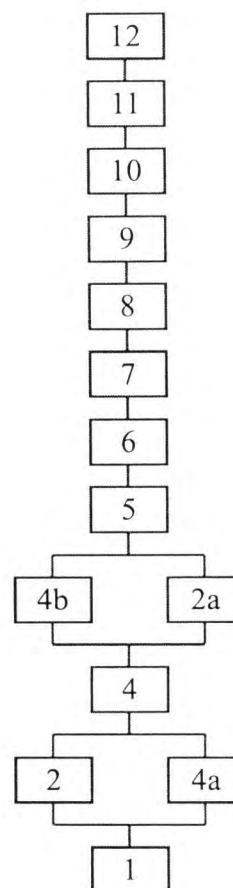
j.s. 11 – pokładem szarobrunatnej próchnicy.

Opisaną sekwencję stratygraficzną zamykały

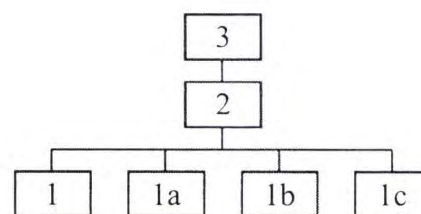
j.s. 12 – nawarstwienia związane z nowożytnymi pracami instalacyjno-budowlanymi.

INTERPRETACJA WYNIKÓW BADAŃ

Rekonstruując procesy prowadzące do powstania takiego układu nawarstwień, możemy stwierdzić, że w pierwszym etapie zagospodarowania północno-wschodniego narożnika placu rynkowego – podobnie jak i w innych miejscach – zniwelowano humus pierwotny. W wyniku tego zabiegu nie powstała jednak równa płaszczyzna, lecz teren użytkowy przybrał formę pofałdowaną, z licznymi większymi zagłębieniami. Obecność warstwy mierzwy zalegającej bezpośrednio na stropie calca dowodzi, że właśnie na takim podłożu przystąpiono do intensywnej działalności gospodarczej. Przy północnej krawędzi wykopu zanotowano obecność reliktyw drewnianego budynku interpretowanego jako kram. Powstał on z chwilą porządkowania powierzchni Rynku poprzez wysypanie jego powierzchni czystym piaskiem. Po rozebraniu kramu powstaje układ złożony z kilku naprzemianległych pokładów czystego piasku oraz mierzwy lub próchnicy. Tego typu nawarstwienia charakterystyczne są dla ulic średnowiecznego Wrocławia, gdzie mierzwa i próchnica powstawały w efekcie użytkowania traktów, a warstwy piasku były cyklicznie nawożone w celu poprawienia jakości nawierzchni. Badania w innych częściach Rynku wykazały znacznie mniejszą częstotliwość zabiegów związanych z utwardzeniem nawierzchni. Jedynie w kilku punktach (np. wylot ul.

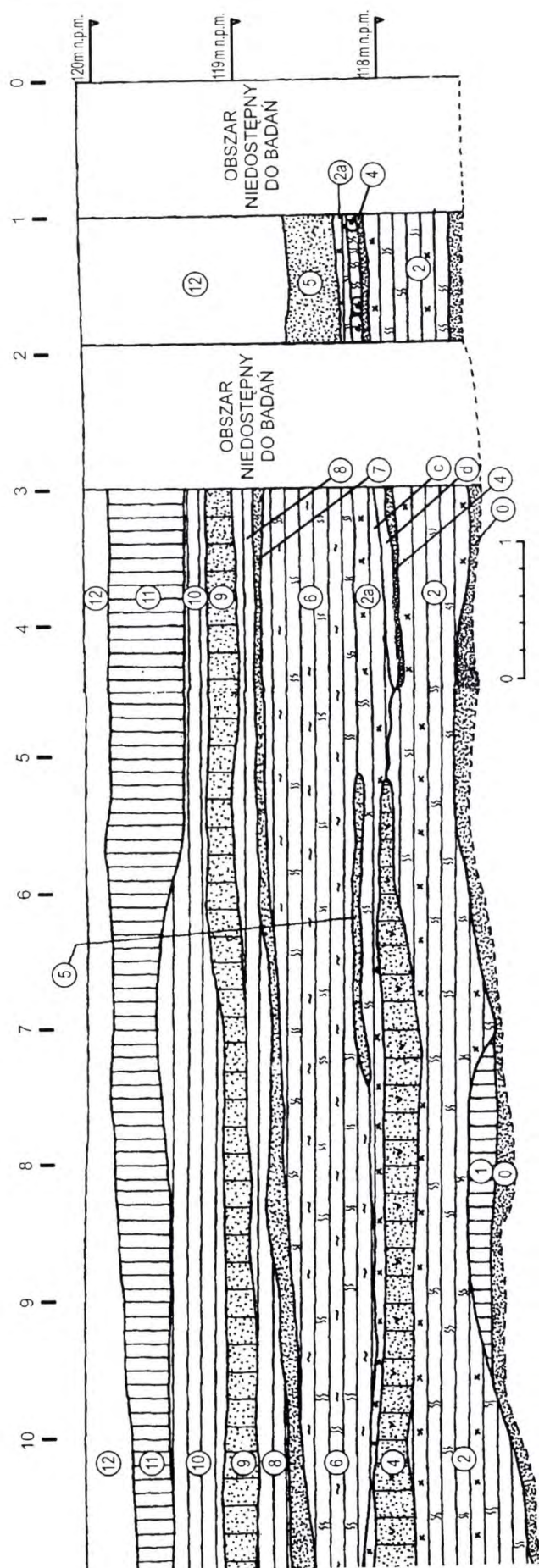

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego w wykopie XIXa

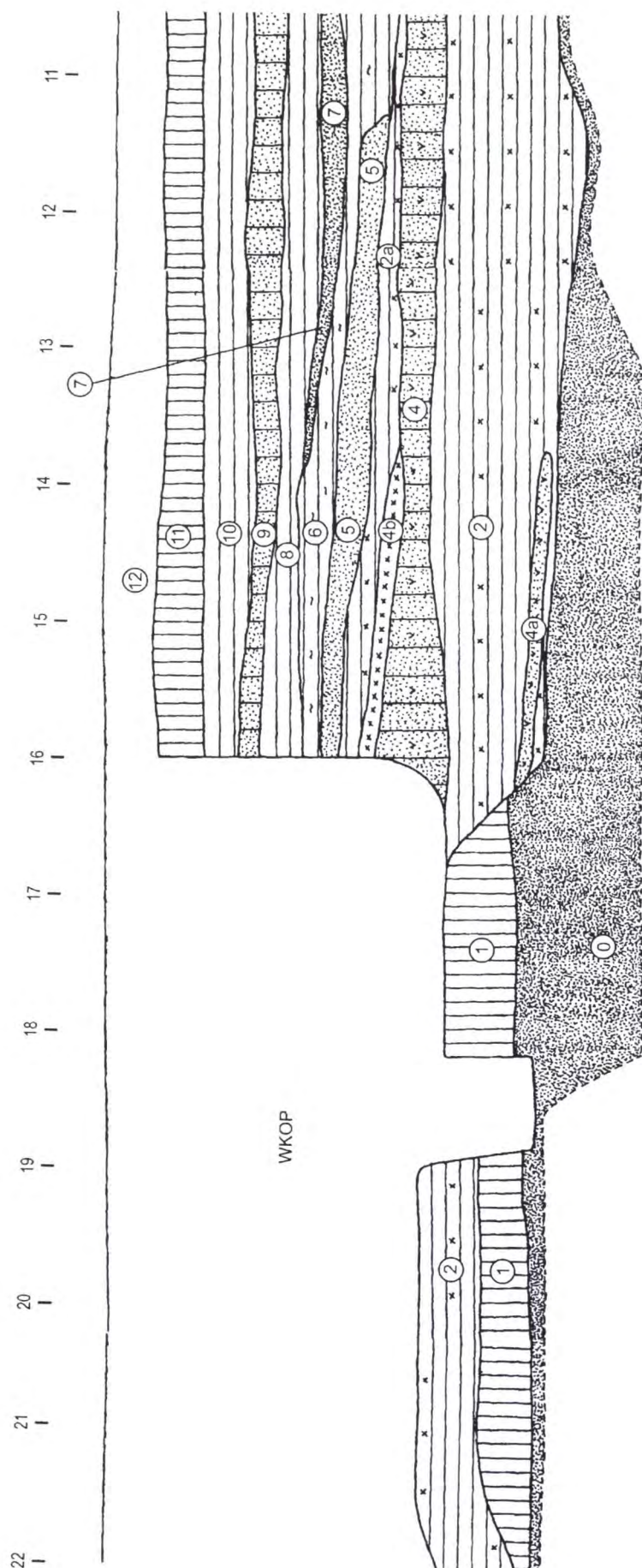

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego w wykopie XIXb

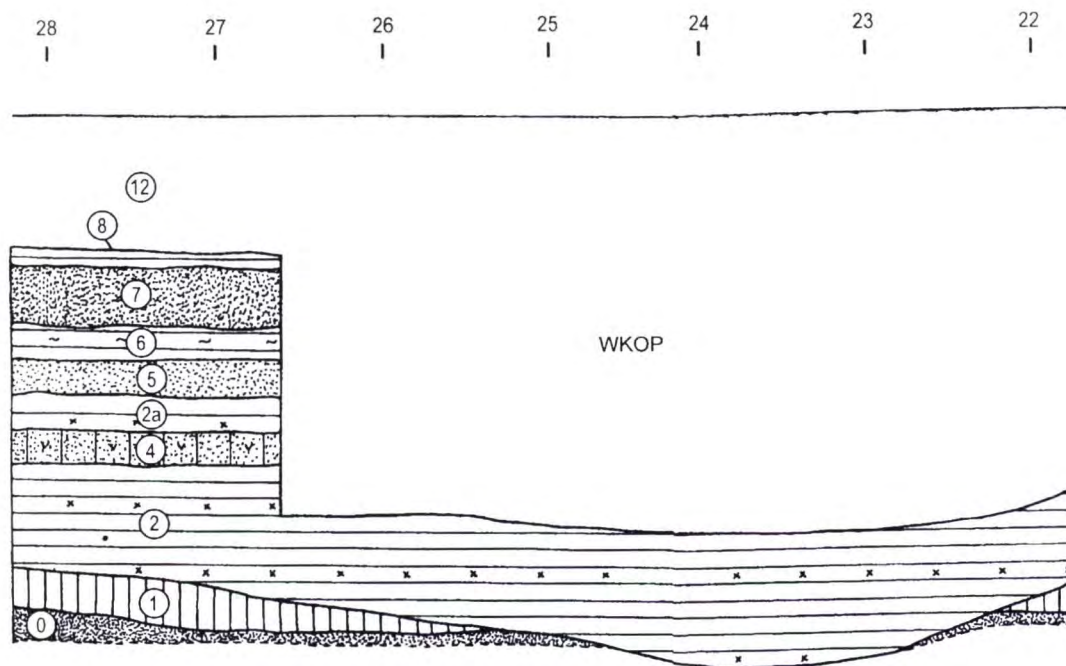
Sukiennice na plac) zanotowano identyczny do zarejestrowanego w wykopie nr XIXa układ stratygraficzny. Możemy więc domniemywać, że w odległości około 10-11 m na zachód od wschodniej pierzei Rynku znajdował się trakt komunikacyjny ciągnący się w linii północ-południe.

Ryc. 2a. Wykop XIXa. Profil zachodniej ściany wykopu. Rys. J. Olszewska

Ryc. 2b. Wykop XIXa. Profil zachodniej ściany wykopu. Rys. J. Olszewska

Ryc. 2c. Wykop XIXa. Profil zachodniej ściany wykopu. Rys. J. Olszewska

WYKOP POD WODOCIĄG XIXb

Wykop pod wodociąg o długości około 21, szerokości 1 i głębokości do 2 m, zlokalizowano w odległości około 7 m na zachód od pierzei wschodniej (ryc. 1). Roboty instalacyjne polegały na wymianie istniejącej sieci wodociągowej, dlatego prace ziemne wykonywano przy użyciu sprzętu mechanicznego. Badania archeologiczne ograniczono do oczyszczenia i zadokumentowania profilu ściany zachodniej wykopu na odcinku o długości 10 m od jego południowego krańca.

Zanotowany układ stratygraficzny prezentował się w następujący sposób (ryc. 3):

najstarszą jednostką stratygraficzną była

j.s. 1 – mierzwa o zanotowanej miąższości do 0,9 m, wkraczająca w głąb poza zasięg wykopu. W jej obrębie stwierdzono obecność

j.s. 1a – soczewek ceglanego gruzu,

j.s. 1b – soczewek czystego, żółtego piasku,

j.s. 1c – soczewki gliny.

Na stropie j.s. 1 zalegała

j.s. 2 – 10-15-centymetrowa warstwa czystego piasku, której strop zniszczony został nowożytnymi pracami budowlanymi (j.s. 3).

Przy północnym krańcu wykopu natrafiono na relikty ceglanego muru tworzącego południową ścianę przedproża związanego z kamienicą Rynek 40 (ryc. 4-5).

WYKOP POD GAZOCIĄG XIXc

Wykop pod gazociąg o długości około 20 m, szerokości 0,75 i głębokości do 1,2 m zlokalizowany został w odległości około 5,5 m na zachód od ścian frontowych kamienic (ryc. 1). Z uwagi na charakter robót, polegających na wymianie istniejącej sieci, prace ziemne wykonywano przy wykorzystaniu sprzętu mechanicznego. Badania ograniczono do oczyszczenia i zadokumentowania ścian profilu.

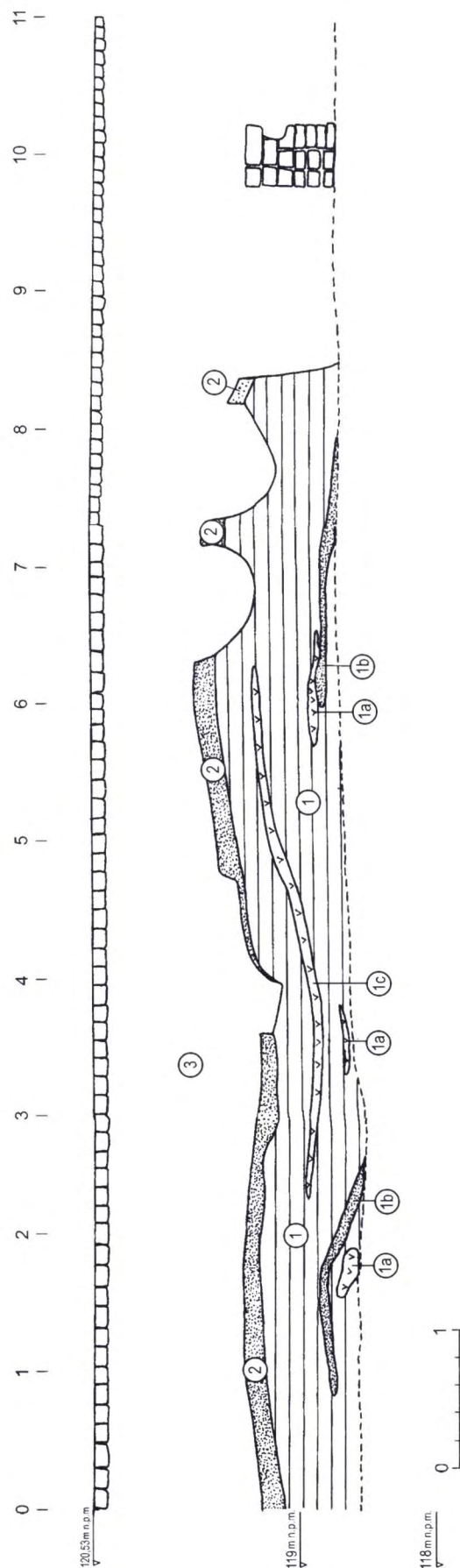
Układ stratygraficzny zanotowany w profilu ściany zachodniej prezentował się następująco (ryc. 6):

Spąg nawarstwień tworzyła

j.s. 1 – brunatna mierzwa o maksymalnej miąższości 30 cm, wykraczająca w głąb poza zasięg wykopu. Przykryta została ona

j.s. 2 – pokładem jasnokremowego piasku o miąższości do 40 cm, miejscami przemieszanego z próchnicą. Na jego stropie zalegała

j.s. 3 – ciemnobrunatna próchnica o grubości do

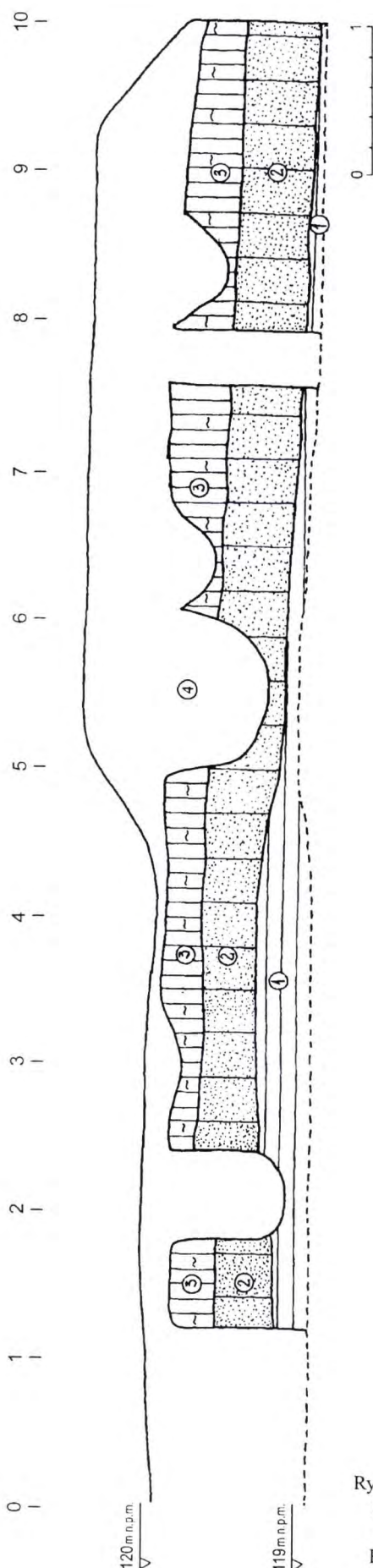
Ryc. 3. Wykop XIXb. Profil zachodniej ściany wykopu.
Rys. J. Olszewska

Ryc. 4. Wykop XIXb. Fragment muru przedproża do kamienicy Rynek 40. Widok od wschodu. Fot. T. Gąsior

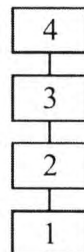

Ryc. 5. Wykop XIXb. Fragment muru przedproża do kamienicy Rynek 40. Widok od południa. Fot. T. Gąsior

Ryc. 6. Wykop XIXc.
Profil zachodniej
ściany wykopu.
Rys. J. Olszewska

40 cm, której strop zniszczony został w trakcie nowożytnych prac budowlano-instalacyjnych (j.s. 4).

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego
w wykopie XIXc

RYNEK 38

Wykop pod przyłączy wykonano na granicy kamienic Rynek 38 i 39/40 dokumentując obydwa profile. W profilu ściany południowej, odnoszącym się do kamienicy 38, zanotowano następujący układ stratygraficzny (ryc. 7-8)

j.s. 1 – stanowiła częściowo zniwelowana pierwotna próchnica, której strop zanotowano na wysokości 117,3 m n.p.m. Na nim znajdowała się ciemna smuga, grubości do 1 cm, będąca najprawdopodobniej efektem wydeptania powierzchni. W odległości około 6,5 m od ściany kamienicy zalegała

j.s. 2 – wyklinowująca się w kierunku zachodnim warstwa czystego, żółtego piasku miąższości do 20 cm, przykryta (wraz z pozostałym fragmentem humusu)

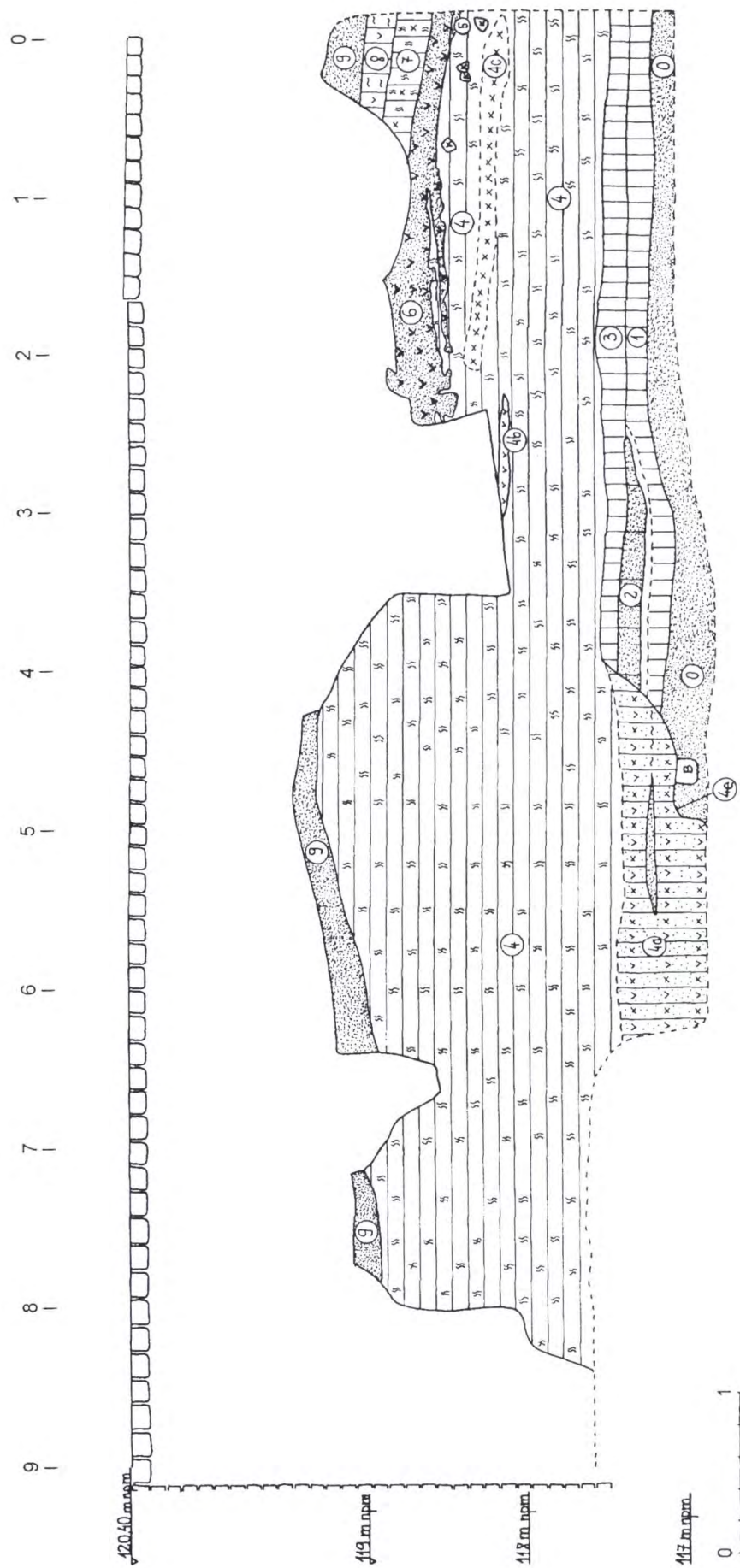
j.s. 3 – pokładem brunatnej próchnicy o grubości do 20 cm.

W odległości 5,2 m od ściany kamienicy wszystkie ww. jednostki stratygraficzne przecięte zostały

j.s. 4e – uformowanym schodkowo wkopem odsłoniętym jedynie do głębokości 0,65 m. Przy krawędzi drugiego stopnia, w całowym piasku, znajdowała się belka o wymiarach 15 × 15 cm ułożona w linii północ-południe. Wkop wypełniała

j.s. 4a – spiaszczona, brunatna próchnica nasyciona grudkami żółtej gliny i gruzem ceglanym oblepionym zaprawą. We wschodniej partii zanotowano wyraźne ślady spalenizny. W partiach stropowych przechodziła ona łagodnie w

j.s. 4 – jednolitą, ciemnobrunatną, mocno zbitą

Ryc. 7. Przyłącze 38/39-40. Profil południowej ściany przyłącza do kamienicy Rynku 38. Rys. J. Olszewska

Ryc. 8. Przyłącze 38/39-40. Fragment południowego profilu przyłącza do kamienicy Rynek 38. Fot. T. Gąsior

mierzwę nasyoną drewnianymi wiórami, z soczewką zielonej, surowej gliny (j.s. 4b). Warstwa ta wykraczała poza granice wkopu, rozciągając się także na powierzchni Rynku, gdzie zawierała

j.s. 4c – soczewkę ceglanego gruzu bez zaprawy o miąższości 10 cm.

W zachodniej części profilu na j.s. 4 zalegała

j.s. 5 – warstwa czystego piasku przykryta wraz ze stropem j.s. 4

j.s. 6 – warstwą szarego piasku o miąższości do 30 cm, zawierającego grudki surowej gliny, pokryta

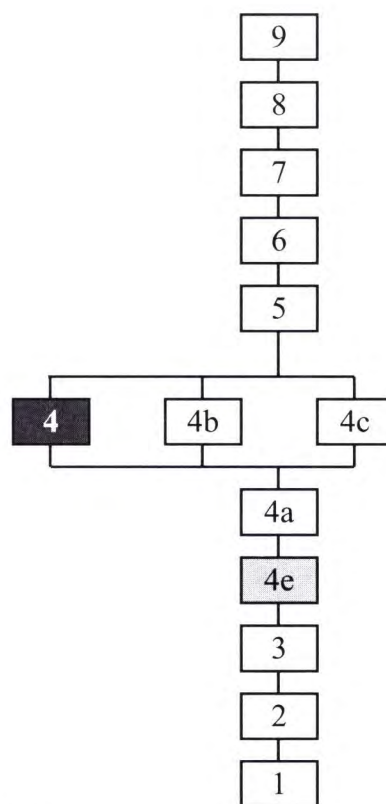
j.s. 7 – pokładem ciemnobrunatnej próchnicy (grubości do 20 cm) zawierającej ścinki drewna i fragmenty cegieł bez zaprawy. Na niej odłożyła się

j.s. 8 – szarobrunatna próchnica miąższości do 20 cm, zawierająca grudki surowej gliny i węgielki drzewne, na stropie której zalegała

j.s. 9 – warstwa żółtego piasku grubości do 25 cm rozciągająca się do wkopu pod mur kamienicy.

W szerokoprzestrzennym wkopie posadowiono

j.s. A – fundament kamienicy Rynek 38 zbudowany z kamieni polnych oraz nielicznych cegieł (głównie fragmentów), którymi wypełniano szcze-

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego w wykopie Rynek 38

liny pomiędzy otoczakami (ryc. 9-10). Kamienie i cegły związane dość twardą zaprawą barwy żółtopopielatej, uzyskaną z piasku i niedolasowanego wapna.

Fundament przebadano do poziomu 117,2 m n.p.m., nie docierając do jego stopy. Jego grubość zmniejszały dwie odsadzki o szerokości 10 cm, znajdujące się na poziomie 119,17 i 118,7 m n.p.m. Cegły wykorzystane przy budowie fundamentu (26,5-28, 11,5-12, 8,5-9,5 cm) mają fakturę charakterystyczną dla wytworów wypalanych w wieku XIII i najprawdopodobniej uzyskano je z rozbiórki starszej budowli.

INTERPRETACJA WYNIKÓW BADAŃ

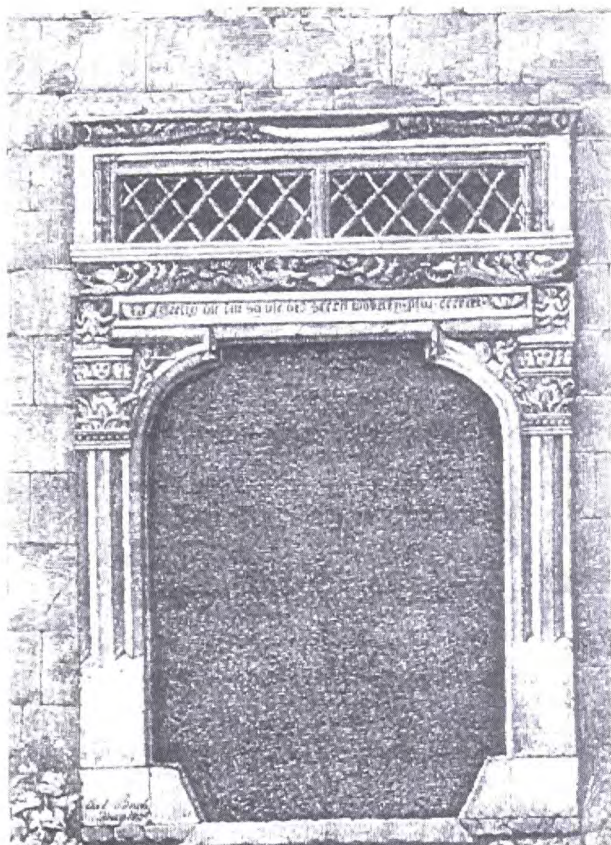
W pierwszej fazie zagospodarowania terenu na strop nieco zniwelowanego humusu pierwotnego narzucono warstwę czystego, żółtego piasku pochodzącego najprawdopodobniej z wykopu pod kamienicę. Następnie, w wyniku działalności gospodarczej prowadzonej na terenie Rynku narosła warstwa brunatnej próchnicy i mierzwy (j.s. 3 i 4). W celu ułatwienia dostępu do pierwszej kondygnacji kamienicy, przed jej frontem wybudowano przedproże. Z uwagi na znaczne utrudnienie obserwacji ścian wykopu, wynikające z gęstego ułożenia szalunków, nie udało się wydzielić granicy wkopu pod przedproże w obrębie mierzwy oznaczonej jako j.s. 4. Na podstawie układu stratygraficznego we wschodniej części profilu wykreślono go hipotetycznie. Co prawda, w obrębie wykopu nie zanotowano obecności elementów murowanych oraz jakichkolwiek pozostałości po działalności budowlanej, lecz zalegający we wnętrzu przedproża gruz rozbiórkowy pozwala przypuszczać, że wzniesiono je z cegły. Pozostałą po zniszczeniu nie zasypaną gruzem część przedproża wypełniono mierzwą pochodzącą najprawdopodobniej z placu rynkowego. W następnym etapie na całej długości wykopu odkładały się na przemian warstwy piasku i próchnicy powstałe w efekcie użytkowania powierzchni Rynku lub przebiegającego w tym miejscu traktu komunikacyjnego. Najmłodszą z zanotowanych jednostek stratygraficznych jest kamienno-ceglany fundament poświadczający istnienie na parceli 38 gotyckiej kamienicy (ryc. 11).

Ryc. 9. Przyłącze 38/39-40. Górna część gotyckiego fundamentu kamienicy Rynek 38. Fot. T. Gąsior

Ryc. 10. Przyłącze 38/39-40. Dolna część gotyckiego fundamentu kamienicy Rynek 38. Fot. T. Gąsior

Ryc. 11. Gotycki, obecnie nieistniejący portal kamienicy Rynek 38 (wg O. Czernera)

RYNEK 39/40

Pierwotnie, na miejscu obecnie stojącego budynku, wzniesionego w 1904 r., stały dwie kamienice – Rynek 39 o co najmniej XVI-wiecznej metryce, posiadająca front o szerokości około 10 m, oraz Rynek 40 – kamienica Pod Czarnym Krzyżem o średniowiecznej metryce i szerokości frontu około 8 m.

Wykop pod przyłączy zlokalizowano około 8 m na południe od styku kamienic 39/40-41. Zadokumentowano w nim obydwie profile ścian łączące się z pierwotną kamienicą nr 40.

Na północnej ścianie wykopu układ stratygraficzny zarejestrowano jedynie na odcinku o długości 1,8 m, znajdującym się 5,6 m na zachód od frontu kamienicy. Prezentował się on następująco (ryc. 12-13):

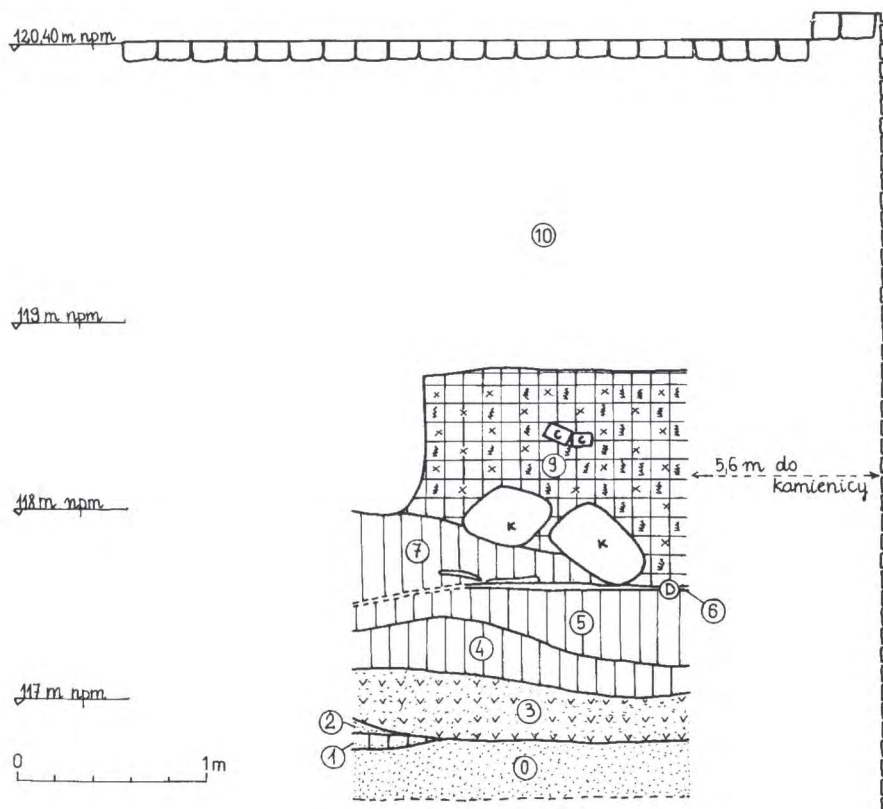
j.s. 1 – zniwelowany humus pierwotny, którego strop znajdował się na poziomie około 116,9 m n.p.m., przetrwał jedynie w niewielkim fragmencie w zachodniej części profilu. Przykryty był on

j.s. 2 – także fragmentarycznie zarejestrowaną warstwą żółtego piasku.

Obie jednostki stratygraficzne zostały we wschodniej partii zniwelowane, aż do

j.s. 0 – skały macierzystej w postaci czystego piasku. Całość nawarstwień przykryta została

j.s. 3 – pokładem żółto-szarego piasku o miąż-

Ryc. 12. Przyłączy 39-40. Profil ściany północnej przyłączy do kamienicy Rynek 40. Rys. J. Olszewska

Ryc. 13. Przyłącze 39-40. Otoczaki pełniące funkcję stopni w zejściu do przedproża związanego z kamienicą Rynek 40.

Fot. T. Gąsior

szości do 40 cm, przemieszanego z surową gliną, na stropie którego zalegała

j.s. 4 – warstwa brunatnej próchnicy miąższości do 30 cm, przykryta

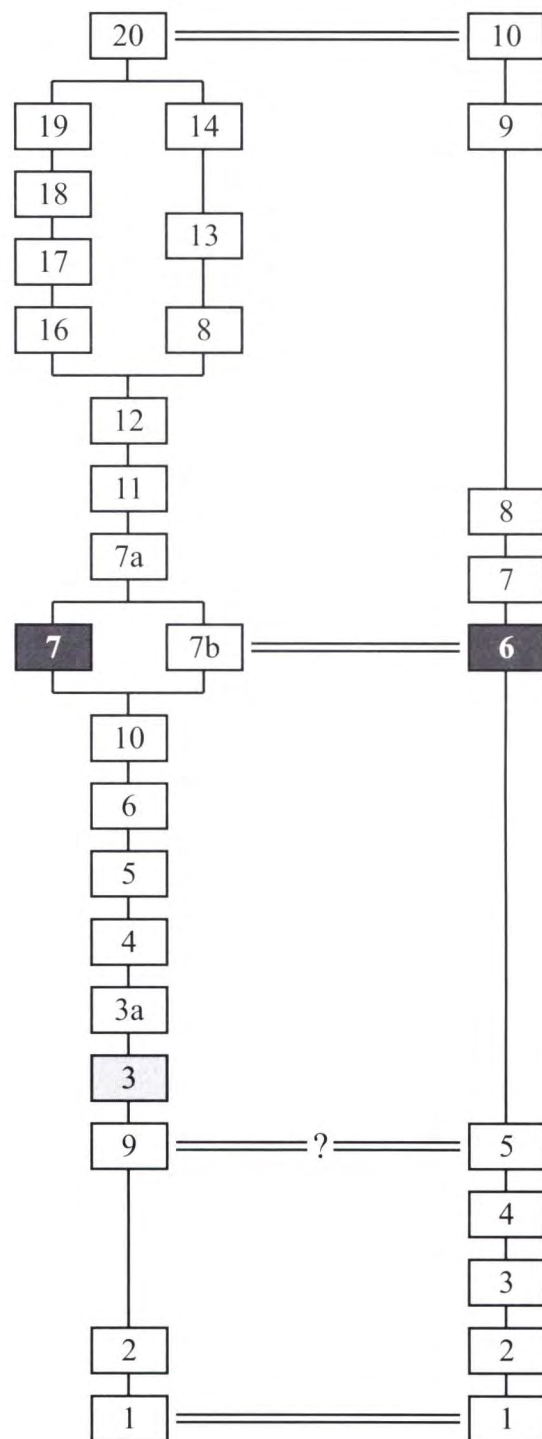
j.s. 5 – szarobrunatną próchnicą grubości do 40 cm. Na jej stropie znajdowała się

j.s. 6 – konstrukcja drewniana w postaci częściowo zwęglonej deski o długości (w granicach obserwacji) 1,8 m, szerokości 12 i grubości 2-4 cm, ułożonej w linii wschód-zachód. Na niej spoczywały poprzecznie dwie dranice szerokości 28 i 25 cm oraz grubości 2-3 cm. Przykrywała je

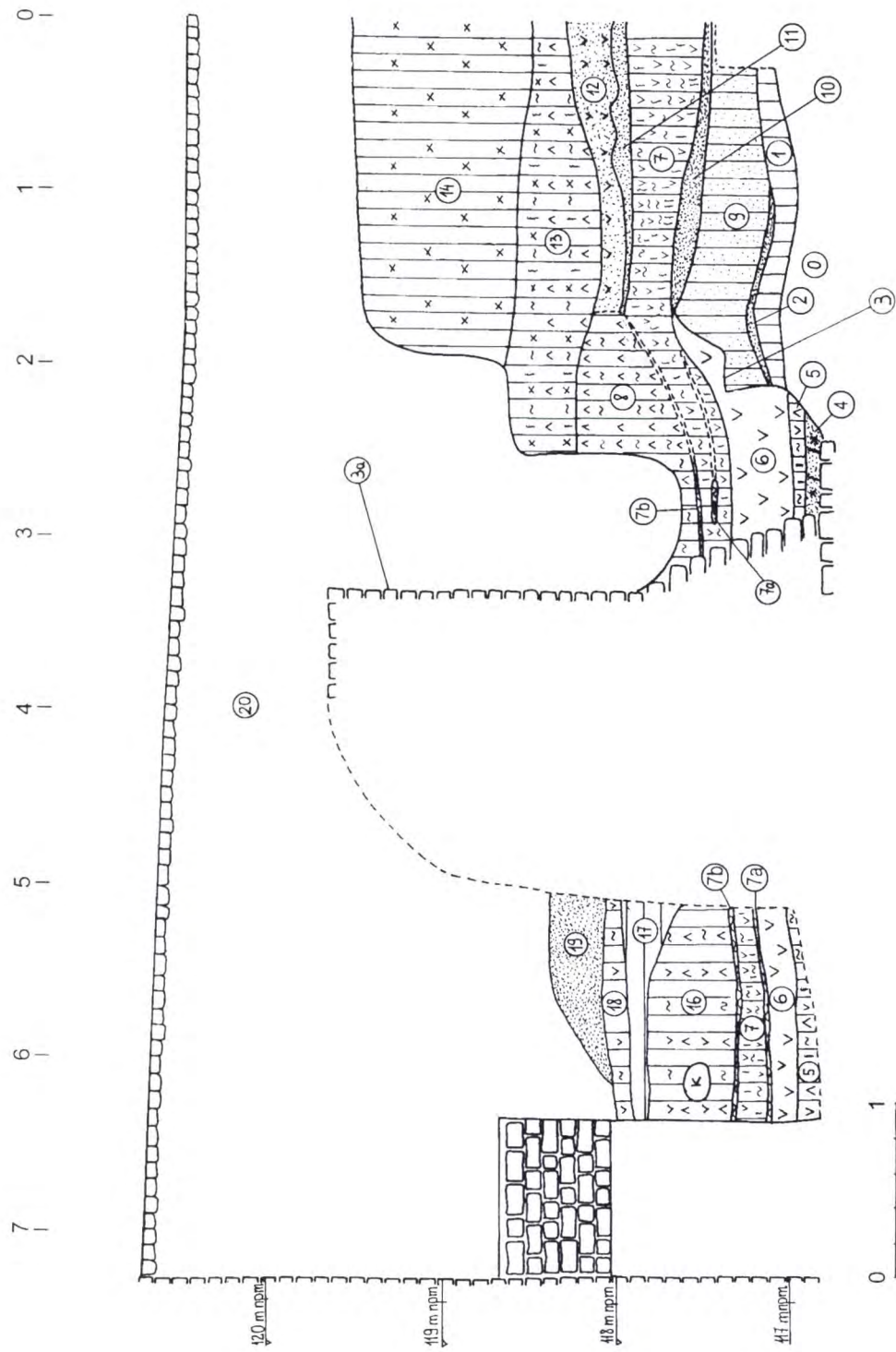
j.s. 7 – warstwa brunatnej próchnicy grubości do 40 cm, zawierającej węgle drzewne. Jej strop opadał ku ścianie kamienicy, a na nim ułożono

j.s. 8 – dwa otoczaki o wymiarach 50 x 30 i 50 x 32 cm, pokryte z kolei

j.s. 9 – brunatną próchnicą zmieszaną z mierzwą i ceglanym gruzem z zaprawą.

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego w wykopie Rynek 39/40

Ryc. 14. Przylącze 39-40. Profil ściany południowej przylącza do kamienicy Rynek 40. Rys. J. Olszewska

Od stropu omówiony układ stratygraficzny zamykały nawarstwienia związane z nowożytnymi instalacjami komunalnymi (j.s. 10).

W południowej ścianie profilu zanotowano następujący układ stratygraficzny (ryc. 14):

j.s. 1 – strop zniwelowanego humusu pierwotnego znajdował się na wysokości 117,2 m n.p.m. Przykrywała go

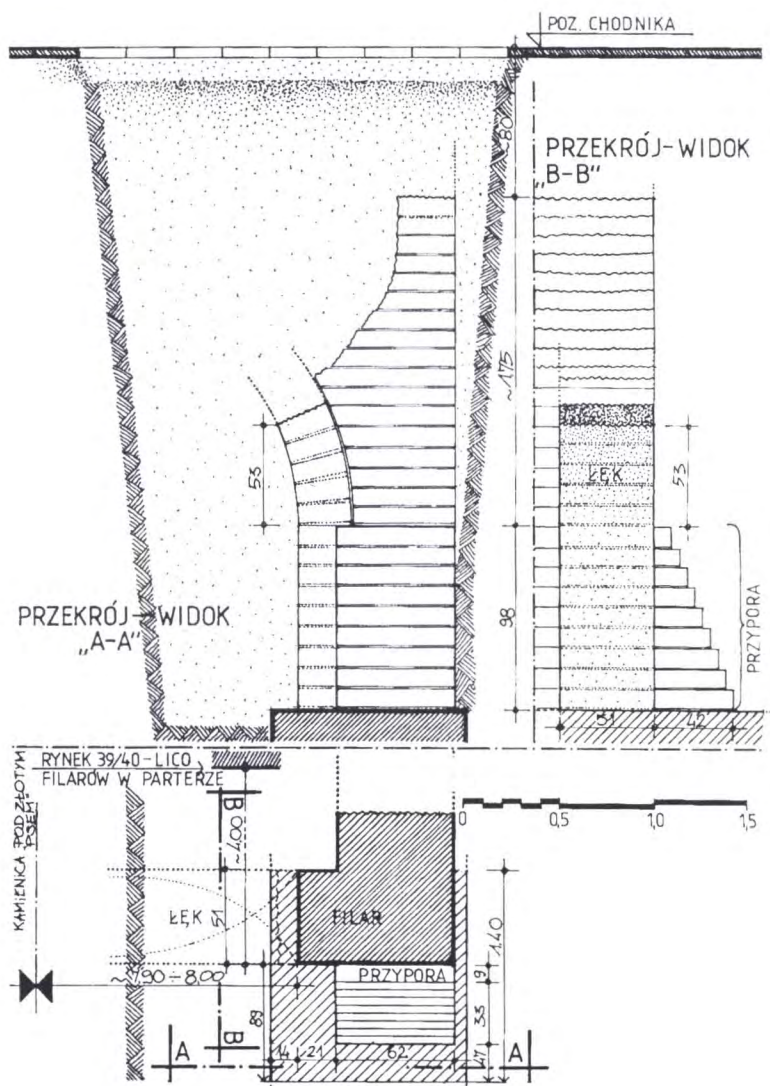
j.s. 2 – pięciocentymetrowa warstwa żółtego, czystego piasku, na której zalegała

j.s. 9 – warstwa brązowej, spieczonej próchnicy o miąższości do 40 cm.

W odległości 5,6 m na zachód od ściany kamienicy wyżej wymienione jednostki stratygraficzne zostały przecięte

j.s. 3 – wkopem odsłoniętym do głębokości 0,8 m, gdzie wybudowano

j.s. 3a – ceglane przedproże z wyarkadowaną ścianą zachodnią grubości 51 cm, której lico zewnętrzne znajdowało się w odległości 4 m od muru frontowego kamienicy (ryc. 15-18). Jej odkryty fragment zawiera filar przyścienny (51 × 22 cm) z węzłowiem łuku arkady o grubości jednej cegły, odchodzącej w kierunku północnym oraz niską skarpę o schodkowatym profilu, wymurowaną na przedłużeniu południowej ściany przedproża. Przypora, o wymiarach u podstawy 62 × 42 cm, wyklinowywała się na poziomie oparcia łuku, czyli 0,98 m powyżej fundamentu. Strop fundamentu ściany zachodniej znajduje się na poziomie około 116,6 m n.p.m. Do głębokości 20 cm tworzą go kamienie polne i gruz ceglany związane popielatą, dość twardą zaprawą piaskowo-wapienną z widocznymi grudkami niedolasowanego wapna. Samą ścianę, zachowaną do wysokości 2,73 m, wymurowano z cegieł łączonych analogiczną zaprawą, ze spoinami zagładzonymi na płasko. Także z cegieł (o wymiarach 26,5-28 × 12,2-12,8 × 8,5-9,5 cm) wzniesiono południową ścianę przedproża. Odsło-

Ryc. 15. Inwentaryzacja architektoniczna relikwów przedproża związanego z kamienicą Rynek 40. Rys. J. Burnita

nięto ją jedynie na odcinku 80 cm, stwierdzając obecność wątku dwuwózowego.

Przed przyporą, na dnie wkopu narosła

j.s. 4 – szary piasek z drobnym gruzem i zaprawą wapienną, przykryta

j.s. 5 – 8-10-centymetrową warstwą szarej próchnicy z domieszką gliny, węgla drzewnych, polepy i zaprawy wapiennej, zalegającą także wewnątrz przedproża. Narzucono na nią

j.s. 6 – warstwę surowej gliny zawierającej w stropie i spągu pył ceglany. Na niej zalegała

j.s. 7 – szara próchnica grubości od 20 do 40 cm, zawierająca węgielki drzewne, grudki zaprawy i surowej gliny. Rozciągała się ona także na placu rynkowym, lecz tylko w obrębie wkopu była ograniczona od góry i dołu

j.s. 7a, 7b – 2-centymetrowymi smugami spalenizny. Poza nim zalegała na

Ryc. 16. Przyłącze 39-40. Filar z przyporą ceglano- kamienną przedproża z kamienicą Rynek 40. Fot. T. Gąsior

Ryc. 17. Przyłącze 39-40. Fragment łuku południowego otworu wejściowego przedproża z kamienicą Rynek 40. Fot. T. Gąsior

j.s. 10 – 10-15-centymetrowej warstwie czystego piasku.

Wnętrze przedproża wypełniała

j.s. 16 – szara próchnica miąższości do 50 cm, z gliną i węgielkami drzewnymi oraz polepą, przykryta

j.s. 17 – brunatną mierzwą o grubości do 30 cm. Na jej stropie zalegała

j.s. 18 – szara próchnica miąższości do 15 cm, z węgielkami drzewnymi i grudkami gliny, na której stropie zanotowano obecność

j.s. 19 – 30-centymetrowego pokładu czystego, żółtego piasku zniszczonego

j.s. 20 – wkopami współczesnymi.

Poza przedprożem na j.s. 7 narosła

j.s. 8 – pokład grud polepy przemieszanej z węglami drzewnymi i szarą próchnicą przecinająca

j.s. 11 – warstwę szarego piasku grubości do 10 cm, na której zalegała

j.s. 12 – pokład szarego piasku z grudkami surowej gliny.

Strop j.s. 8 i 12 przykrywała

Ryc. 18. Przyłącze 39-40. Widok ogólny filara i łuku południowego otworu wejściowego przedproża z kamienicą Rynek 40. Fot. T. Gąsior

j.s. 13 – warstwa szarej próchnicy grubości do 40-45 cm przemieszanej z drobnym gruzem ceglany, wapienną zaprawą, grudkami polepy i węglami drzewnymi, na stropie której zanotowano obecność

j.s. 14 – pokład szarej próchnicy o grubości do 1 m, zawierającej drobiny gruzu ceglano.

Inwentarz: 1 ułamek naczynia ceramicznego (nieokreślony).

Strop nawarstwień stanowiła próchnica przemieszana z gruzem nowożytnym powstała w efekcie nowożytnych prac budowlanych.

INTERPRETACJA WYNIKÓW BADAŃ

W pierwszym etapie zagospodarowania terenu zniwelowano strop humusu pierwotnego (znajdującego się obecnie na wysokości 116,9-117,2 m

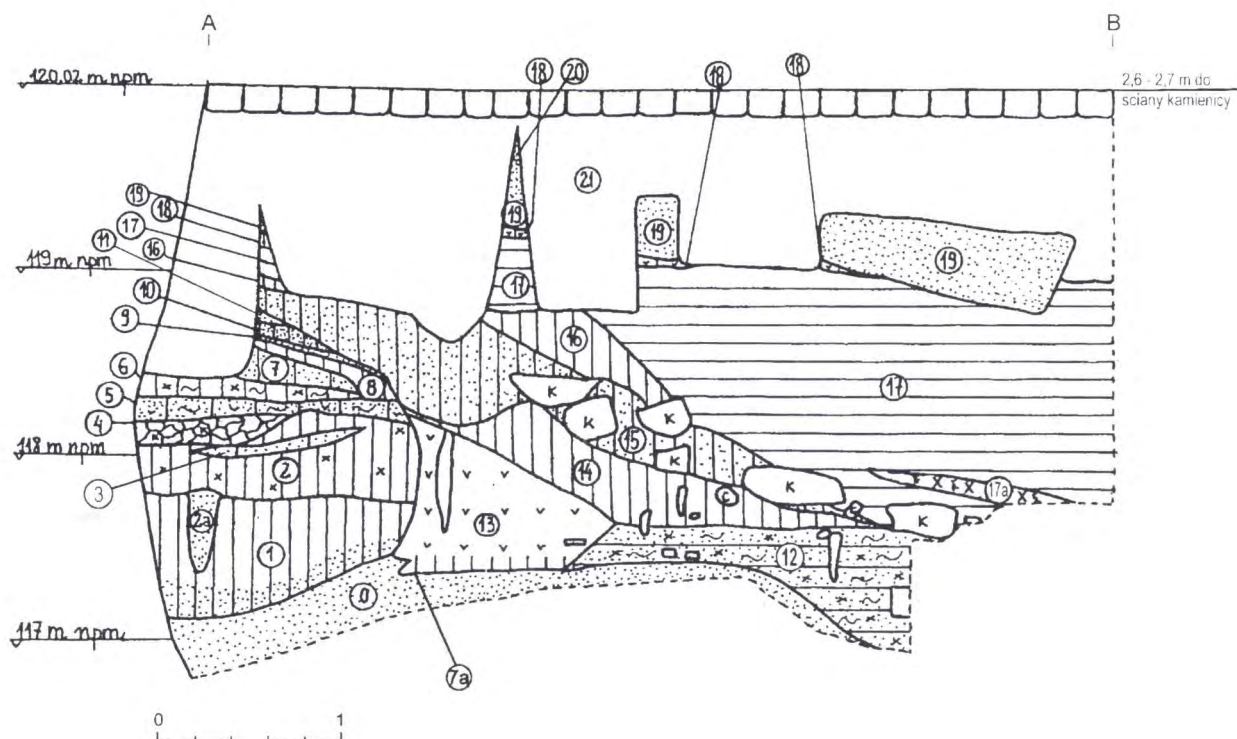
n.p.m.), miejscami aż do odsłonięcia podścielającego go piasku. Najprawdopodobniej jeszcze w wieku XIII wzniesiono na parceli dom mieszkalny. W trakcie jego funkcjonowania narosła warstwa próchnicy (j.s. 9S, j.s. 4, 5N), podnosząc poziom użytkowy Rynku do około 118 m n.p.m. Proces ten zapewne utrudniał przedostanie się do pierwszej kondygnacji budynku, dlatego też wybudowano tutaj ceglane przedproże z wyarkadowaną ścianą zachodnią. Po częściowym wypełnieniu próchnicą przedproża i znajdującego się przed nim wkopu tak w jego wnętrzu, jak i na zewnątrz wyłożono podłogę dranicami. Przed zachodnią ścianą przedproża, naprzeciwko południowego otworu wejściowego, skonstruowano także zejście do jego wnętrza w postaci schodkowo ułożonych otoczaków.

Przedproże uległo spaleni (j.s. 8, 13S, 9N), a cały okoliczny teren niwelacji, co podniosło poziom użytkowy Rynku do około 119,5 m n.p.m.

RYNEK 41

Wcześniejsze badania architektoniczne pozwoliły stwierdzić, że w wieku XIII na parceli wzniesiono wąskofrontową kamienicę (8 × 19 m) mającą w ścianie północnej 6 otworów wejściowych. Posadzka pierwszej kondygnacji znajdowała się na głę-

bokości 116,5 m n.p.m. Budowę kamienicy poprzedzało wcześniejsze osadnictwo, którego świadectwem są jamy śmietniskowe, studnia(?) oraz nawarstwienia kulturowe, odkryte przy jej ścianie wschodniej (Niegoda 1994).

Ryc. 19. Przyłącze 39-40/41. Profil północny przyłącza do kamienicy Rynek 41. Rys. J. Olszewska

Ryc. 20. Przyłącze 39-40/41. Kraweźdź wkopu i drewnianego szalunku przedproża związanego z kamienicą Rynek 41.
Fot. T. Gąsior

Ryc. 21. Przyłącze 39-40/41. Fragment północnego profilu przedproża związanego z kamienicą Rynek 41.
Fot. T. Gąsior

Ryc. 22. Przyłącze 39-40/41. Otoczaki pełniące funkcję stopni wewnątrz częściowo zasypanego przedproża związanego z kamienicą Rynek 41. Fot. T. Gąsior

W efekcie XIV-wiecznej przebudowy budynek uzyskał kształt litery „L”.

Doprowadzony do calca wykop pod przyłącze usytuowano na granicy kamienic nr 41 i 40. Zdokumentowano północny profil wykopu, łączący się z kamienicą nr 41 (ryc. 19-22). Część wschodnia profilu, odległa 2,6 m od ściany kamienicy była niedostępna do badań.

Strop humusu pierwotnego znajdował się na wysokości 117,7 m n.p.m. W jego obrębie stwierdzono obecność

j.s. 2a – negatywu kołka o długości 42 i grubości 12 cm. Na humusie narosła

j.s. 2 – warstwa brunatnej próchnicy o miąższości do 0,4 m, zawierającej drobinę cegieł i wtęty żółtego piasku, przybierające w jednym przypadku formę

j.s. 3 – soczewki o grubości 5 cm.

Przy wschodniej krawędzi wykopu na nieco obniżonym stropie j.s. 2 zanotowano obecność

j.s. 4 – skupiska drobnych okruchów granitowych noszących ślady intensywnego działania ognia. Wraz z j.s. 2 przykryte zostało ono

j.s. 5 – pokładem szarego piasku (miąższości do 10 cm) z domieszką próchnicy, węgla drzewnych i grudek surowej gliny. Na jej stropie zalegała

j.s. 6 – brunatna próchnica, grubości do 10 cm, przemieszana z niewielką ilością drobin ceglanego gruzu i węgla drzewnych, przykryta

j.s. 7 – 15-centymetrową warstwą kremowożółtego piasku nieco przybrudzonego próchnicą.

Wszystkie ww. jednostki stratygraficzne zostały przecięte

j.s. 7a – wkopem o głębokości od 1,3 m w partii zachodniej, do 1,7 m we wschodniej. W zachodnich, przykrawędnych partiach wkopu na j.s. 7 narosła

j.s. 8 – brunatna próchnica (grubości do 5 cm) z niewielką ilością drobnych drzazg drewnianych przykryta

j.s. 9 – szarym piaskiem miąższości do 3 cm, na którym spoczywała

j.s. 10 – silnie spiaszczona brunatna próchnica grubości do 10 cm, przykryta z kolei

j.s. 11 – jasnożółtym piaskiem miąższości do 5 cm.

Wnętrze wkopu pierwotnie pokrywały dranice ułożone w linii północ-południe. W profilu zanotowano obecność dwóch desek o szerokości 5 i grubości 2,5 cm (D1, D2). W odległości 3,6 m od kamienicy znajdowała się belka o przekroju 15 × 15 cm (D3). Dno wkopu pokrywała

j.s. 12 – warstwa brunatnej mierzwy przemieszanej z piaskiem, drobinami cegieł i węgla drzewnych. Jej płaski strop tworzył równą powierzchnię znajdującą się na wysokości około 117,6 m n.p.m.

W części wschodniej wkopu znajdowała się

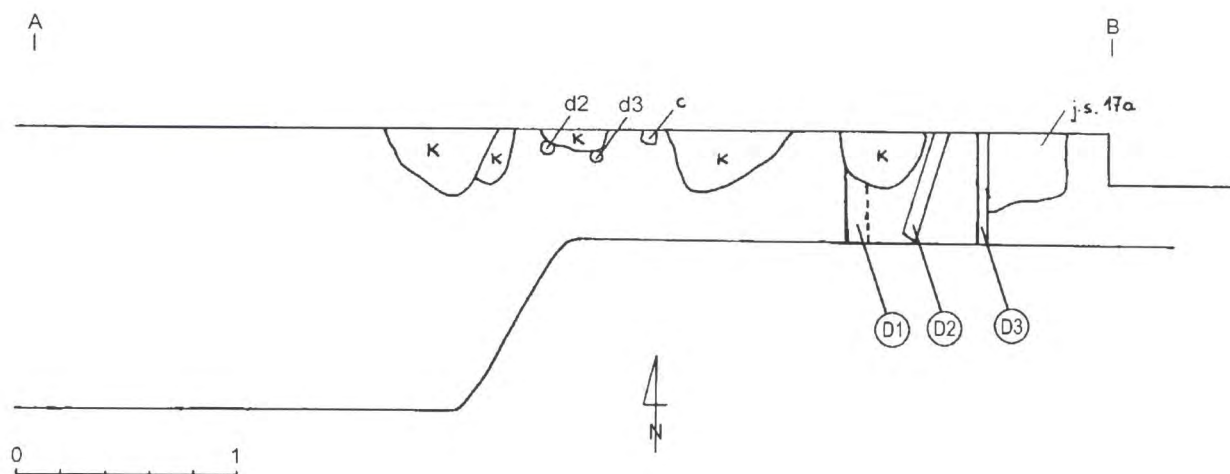
j.s. 13 – pokład surowej gliny zawierającej w spągu domieszkę próchnicy. W jej obrębie, przy wschodniej ścianie wkopu zanotowano obecność drewnianego kołka o średnicy 5 i długości 55 cm (d2). Na stropie j.s. 12 i 13 zalegała

j.s. 14 – brunatna próchnica przykryta

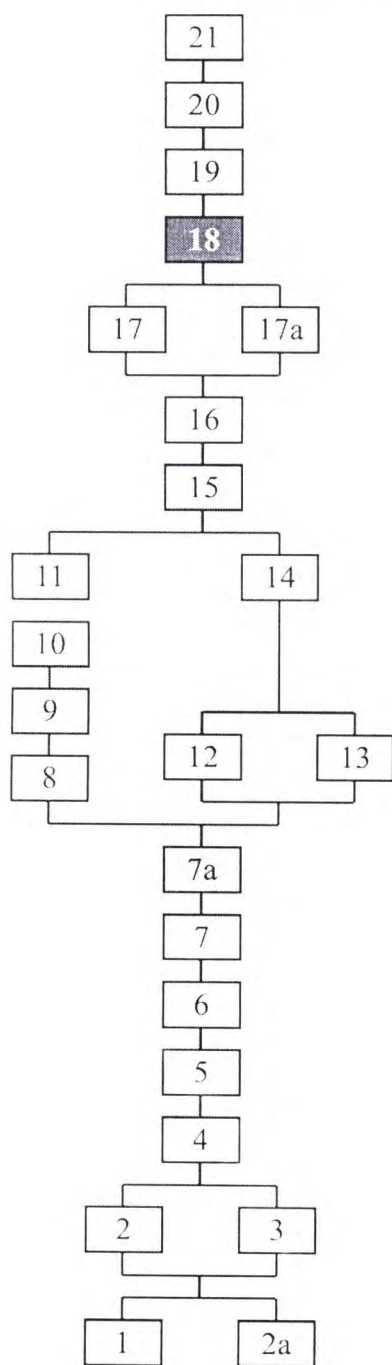
j.s. 15 – silnie spiaszczoną brunatną próchnicą, w obrębie której znajdowały się otoczaki o wymiarach 50 × 20 cm i mniejsze (ryc. 23) ułożone schodkowo, płaską stroną ku górze. W części wschodniej przykryta została ona

j.s. 16 – szarobrunatną próchnicą, na której zalegała

j.s. 17 – brunatna mierzwa, wypełniająca także pozostałą część wkopu. W jej obrębie zanotowano obecność

Ryc. 23. Rzut konstrukcji kamiennych w przyłączy do kamienicy Rynek 41. Rys. J. Olszewska

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego w wykopie Rynek 41

j.s. 17a – soczewki gruzu ceglanego oblepionego zaprawą i grudek zaprawy.

Do poziomu Rynku teren wyrównywały

j.s. 18 – szara próchnica miąższości do 5 cm z wtrętami surowej gliny, przykryta

j.s. 19 – pokładem jasnokremowego piasku o grubości do 35 cm, na którym spoczywała

j.s. 20 – warstwa czystego, żółtego piasku.

Strop nawarstwień stanowiła próchnica, przemieszana z fragmentami cegieł maszynowych, powstała w efekcie nowożytnych prac budowlanych (j.s. 21).

INTERPRETACJA WYNIKÓW BADAŃ

W pierwszym etapie zagospodarowywania omawianego terenu wyrównano strop humusu pierwotnego i wzniesiono niezidentyfikowaną konstrukcję(?) drewnianą, po której pozostał negatyw kołka. Następnie w wyniku intensywnej działalności gospodarczej powierzchnia Rynku pokryta została warstwą próchnicy. W niewielkiej niecce wymodelowanej w jej stropie zgromadzono przepalone kamienie, pochodzące najprawdopodobniej z rozebranego paleniska.

Jak wskazują wcześniejsze badania wykopaliskowe, teren parceli był także zagospodarowany. Jest rzeczą zastanawiającą, że spąg pierwszej warstwy kulturowej (przykrywającej starsze obiekty) spoczywał na głębokości od 115,05 do 115,5 m n.p.m., czyli ponad 2 m(!) poniżej stropu humusu pierwotnego zidentyfikowanego na powierzchni Rynku. Z kolei warstwa związana z powstaniem murowanego budynku odłożyła się na poziomie około 115,9-116 m n.p.m.

Na obecnym etapie badań sytuacja ta jest trudna do wyjaśnienia. Z uwagi na niewielki zasięg wykopu nie można wykluczyć, że mamy tu do czynienia z wypełniskiem obiektu zagłębionego w podłoże.

Kolejny etap w zagospodarowaniu terenu przed frontem kamienicy wyznacza sekwencja składająca się z warstwy narzuconego, szarego piasku (j.s. 5), przykrytej brunatną próchnicą (j.s. 6), na którą narzucono kolejny pokład piasku (j.s. 7), powstała w efekcie niwelowania i użytkowania powierzchni Rynku.

Trzynastowieczna kamienica wzniesiona została we wkopie o głębokości co najmniej 1,2 m, co stanowi około 1/3 wysokości przyjmowanej dla pierwszej kondygnacji tego typu budynków.

W momencie, gdy warstwy na Rynku narosły do wysokości około 118,6 m n.p.m. „pogrążając” kamienicę w ziemi na 2,1 m, w odległości 6,4 m od jej frontu wykonano wkop pod przedproże o pionowej ścianie zachodniej i nierównym dnie, sięgający głębokość przekraczającą 1,3-1,7 m. Ściany wkopu oszalowano drewnem i najprawdopodobniej oblepiono surową gliną, dno zaś pokryto podłogą z dranic.

Reliktem przedproża jest fragment zamykającego je od północy ceglanego muru o szerokości

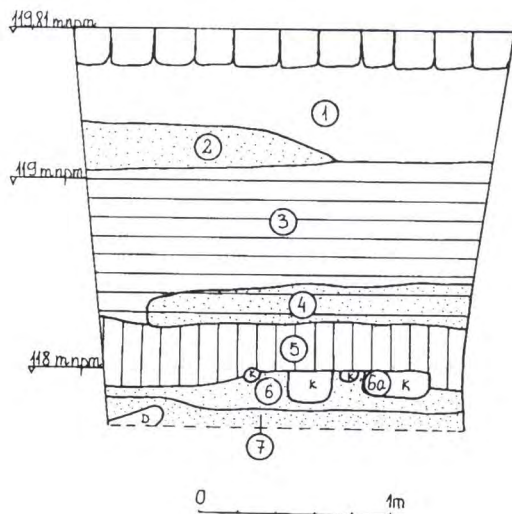
0,6 m, zerwanego w odległości 1,5 m od północno-zachodniego naroża budynku. Mur, wzniesiony z cegieł o wymiarach $26 \times 14 \times 9$ cm, ułożonych w wątku jednowozówkowym i łączonych zaprawą wapienną barwy szaroróżowej z widocznymi grudkami niedolasowanego wapna, odkryto na odcinku o długości 1,0 m.

W trakcie użytkowania na dnie przedproża narosła warstwa mierzwy, pokryta warstwą próchnicy o nieokreślonym pochodzeniu. Po częściowym wypełnieniu przedproża w jego obrębie skonstruowano kamienne stopnie prowadzące do wnętrza, wykonane z otoczków odwróconych płaską stroną ku górze.

Po zniszczeniu przedproża wypełnione zostało mierzwą, pochodzącą najprawdopodobniej z powierzchni Rynku, która w tym momencie znajdowała się na poziomie około 119 m n.p.m. Wypełnisko przedproża przykrywały warstwy szarej próchnicy (j.s. 18) i kremowego piasku (j.s. 19), mające kontynuację na placu rynkowym.

Zanotowany układ stratygraficzny w zachodniej ścianie wykopu XIXa oraz w wykopach pod przyłącza dowodzi, że procesy prowadzące do jego powstania były różne w poszczególnych partiach tej części Rynku. Niestety, obszar na którym należałoby się spodziewać przejścia pomiędzy odmiennymi układami nawarstwień uległ zniszczeniu w efekcie zakładania XIX-wiecznej instalacji kanalizacyjnej. Jedynie na podstawie dowodów pośrednich, tj. analizy pomiarów wysokościowych, możemy domniemywać, że likwidacja kramu odsłoniętego w północnym krańcu wykopu XIXa zbiegła się w czasie z budową przedproży.

We wschodniej części placu rynkowego wykonano także wykop punktowy pod słup oświetleniowy.

Ryc. 24. Wykop VI/9. Profil zachodniej ściany wykopu.
Rys. J. Olszewska

WYKOP VI/9

Wykop jest usytuowany w odległości 11,1 m na zachód od kamienicy Rynek 39/40. Wymiary: 1,7 x 1,9 m. Z uwagi na wymogi inwestora eksplorację przerwano na głębokości 2,1 m. Układ nawarstwień zarejestrowany na zachodnim profilu wykopu prezentował się następująco (ryc. 24):

najstarszą jednostką stratygraficzną była

j.s. 7 – w postaci jasnoszarego piasku o miąższości w granicach wykopu 12 cm. W jego obrębie zanotowano obecność drewnianej belki o szerokości 20-30, grubości około 10 cm, z dwoma zaciosami w partii wschodniej, zorientowanej w linii wschód–zachód i biegnącej przez całą długość wykopu. J.s. 7 przykryta została

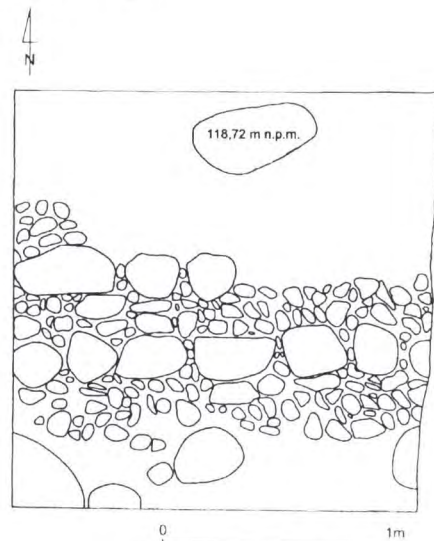
j.s. 6 – pokładem jasnego piasku o grubości do 20 cm, tworzącym podsyp pod

j.s. 6 a – bruk w postaci kilku otoczków, o maksymalnych wymiarach 45×20 cm uzupełnionych mniejszymi kamieniami, tworzących pas o szerokości 70-85 cm biegnący w linii wschód–zachód (ryc. 25). Na nim narosła

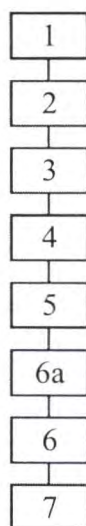
j.s. 5 – warstwa szarej próchnicy o miąższości 30 cm. Inwentarz: 14 wyrobów z żelaza: w tym okucie (ryc. 38 a) oraz fr. taśmy (ryc. 38 b), 3 grudki żużla, 2 fragmenty obrobionego drewna, 1 kościana oprawka do noża i 1 kościany odpad produkcyjny, 198 nieobrobionych kości zwierzęcych, 28 ścinaków skóry, 6 ułamków szkła naczyniowego, 1 fragmentarycznie zachowana figurka ceramiczna, 1 przesłik, 208 ułamków naczyń ceramicznych.

Próchnica przykryta była

j.s. 4 – pokładem jasnego piasku grubości do 20 cm, przewarstwionego cienką smugą mierzwy. Na jego stropie zalegała

Ryc. 25. Wykop VI/9. Rzut wykopu na poziomie bruku kamiennego. Rys. J. Olszewska

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego
w wykopie VI/9

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego
w wykopie XXI

j.s. 3 – pokład mierzwy o miąższości 60-80 cm.

Inwentarz: 2 wyroby z żelaza, 2 fragmenty obrobionego drewna, 1 rogowy odpad produkcyjny, 416 nicobrobionych kości, 38 ścinków skóry, 3 ułamki szkła naczyniowego, 1 muszla małży, 290 ułamków naczyń ceramicznych.

Mierzwa przykryta była

j.s. 2 – warstwą szarego piasku o grubości do 26 cm.

W stropowych partiach zalegała

j.s. 1 – współczesna konstrukcja nawierzchni, złożona z kostki brukowej, betonowej wylewki i piaskowego podsypu o łącznej miąższości do 70 cm.

WYKOP XXI

Wykop o długości 22, szerokości 3,0 i głębokości do 3,5 m, związany z wymianą kanalizacji ogólnospławnej, zlokalizowano w południowo-wschodnim narożniku Rynku. Zorientowany w linii północ-południe przebiegał w odległości około 11-12 m od linii zabudowy (ryc. 1). Prace ziemne prowadzono przy użyciu sprzętu mechanicznego, w związku z czym badania ograniczono do oczyszczenia i zadokumentowania profili oraz odkrytych reliktyw architektury. W dostępnym do badań profilu zachodnim stwierdzono następujący układ stratygraficzny (ryc. 26, 27):

j.s. 1 – zanotowany na całej długości wykopu humus pierwotny o pofałdowanym stropie znajdującym się na wysokości średnio 116,9 m n.p.m. Jego miąższość wahała się od 5 cm w partii południowej wykopu do 40 cm w partii północnej. W południowej części wykopu przykrywała go

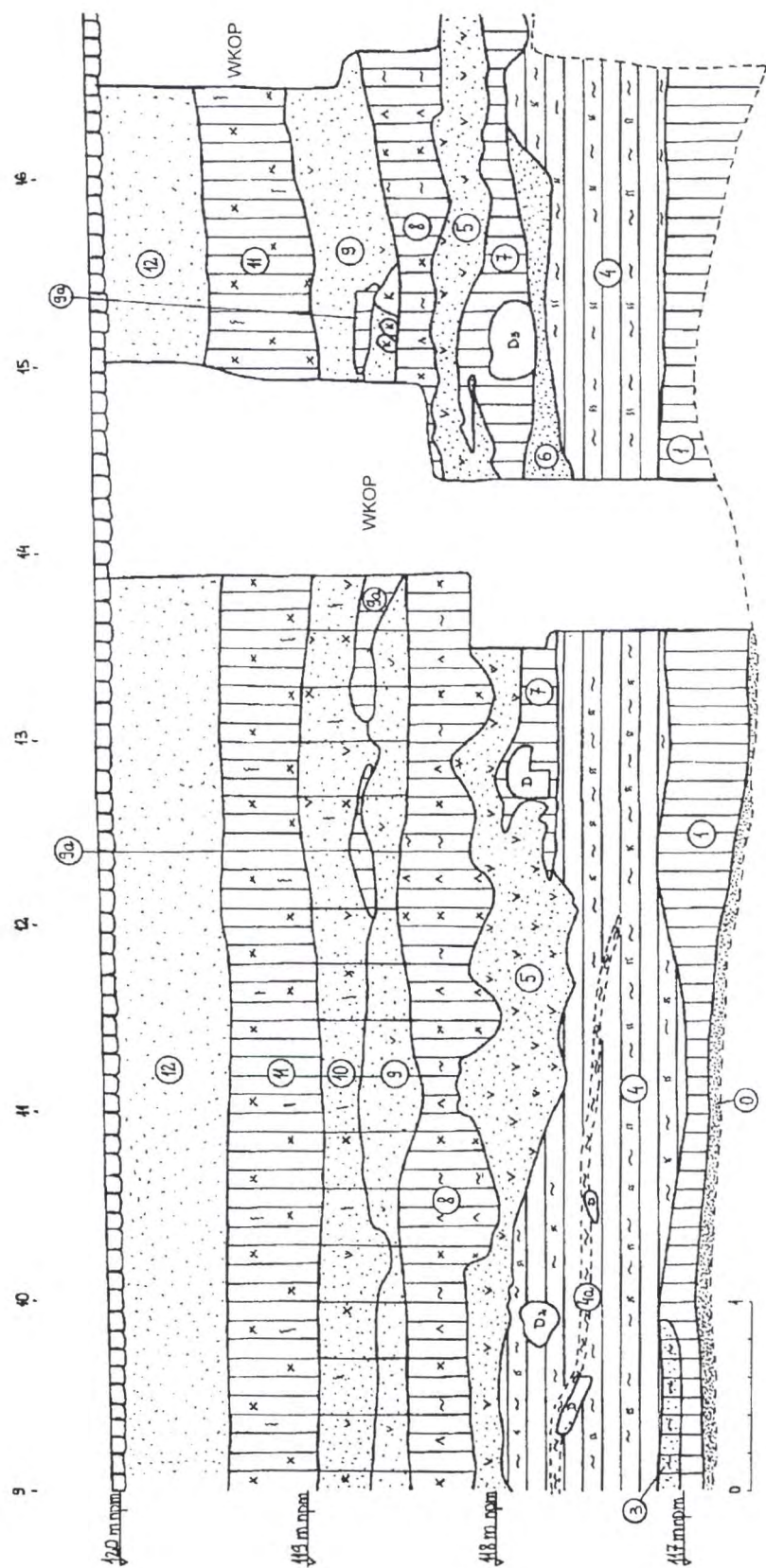
j.s. 2 – 2-4-centymetrowa warstewka rozłożonego drewna rozciągająca się na odcinku 4 m. Przy północnej krawędzi przecięta została ona

j.s. 3a – wkopem o szerokości 1,1 i głębokości 0,4 m, wypełnionym brunatną próchnicą przesmużoną żółtym piaskiem i zawierającą grudki surowej gliny.

Omówiona sekwencja jednostek stratygraficznych przykryta została

j.s. 3 – pokładem ciemnoszarej próchnicy o średniej grubości 20 cm, przemieszanej z żółtym piaskiem i węglami drzewnymi. Na jej stropie narosła

j.s. 4 – warstwa ciemnoszarej próchnicy o średniej grubości 80 cm, przesycona drobinami węgla drzewnego i wiórami drewnianymi. Zalegała ona na całej długości wykopu, w części północnej bezpośrednio na humusie pierwotnym.

Ryc. 26. Wykop XXI. Fragment zachodniej ściany wykopu pod kanalizację z reliktnami drewnianej nawierzchni. Rys. J. Olszewska

Ryc. 27. Wykop XXI. Relikty drewnianej nawierzchni. Fot. T. Gąsior

Inwentarz: 1 nóż żelazny, 2 ścinki skóry, 1 kośćiany odpad produkcyjny, 90 fragmentów drewna.

U jej stropu zanotowano obecność dwóch poziomów konstrukcji drewnianych. Poziom pierwszy, zanotowany pomiędzy 7 a 12 metrem wykopu na głębokości średnio 117,3 m n.p.m., składał się z trzech dranic (20 x 8, 30 x 8, 30 x 10 cm) oraz jednej kantówki (10 x 14 cm) ułożonych w linii wschód-zachód w odległości (licząc od południa) 1,3, 0,4 i 0,8 m od siebie. Pomiedzy nimi rozciągała się cienka warstwa spalenizny, wyklinowującej się tak w kierunku południowym, jak i północnym.

Poziom drugi zanotowano na głębokości średnio 117,8 m n.p.m., pomiędzy 3 i 20 metrem wykopu, jednakże nie można wykluczyć jego kontynuacji tak na północ, jak i na południe. W jego skład wchodziło 5 grubych dranic (36 x 14, 58 x 15, 32 x 14, 30 x 8 i 34 x 12 cm) oraz 5 okrągłaków (średnica 20, 22, 30, 40, 20 cm) ułożonych w linii wschód-zachód w odległości średnio 2-3 m od siebie.

Strop j.s. 4 przykrywała na całej długości wykopu

j.s. 5 – pokład czystego, żółtego piasku o średniej grubości 30 cm, zawierającego grudki surowej gliny. Pomiedzy 12 a 16 metrem wykopu podścielona była ona

j.s. 6 – soczewką szarego piasku i

j.s. 7 – warstwą brunatnej próchnicy, w obrębie której zalegały dwa okrągłaki wchodzące w skład drugiego poziomu konstrukcji drewnianych.

Na stropie j.s. 5 zanotowano obecność

j.s. 8 – warstwy ciemnobrunatnej próchnicy, o średniej grubości 30 cm, zawierającej drobne grudki cegieł, polepy i węgle drzewne, przykrytej

j.s. 9 – kremowożółtym piaskiem o średniej grubości 20 cm, z nielicznymi grudkami surowej gliny i wtrętami szarej próchnicy. Na jego stropie zalegała

j.s. 10 – warstwa szarego piasku przemieszanego z próchnicą, grubości 30 cm, zawierającego drobiny wapna i cegieł oraz grudki surowej gliny, pomiędzy 6 i 7 oraz 12 i 16 metrem podścielona

j.s. 9a – soczewkami ciemnobrunatnej próchnicy.

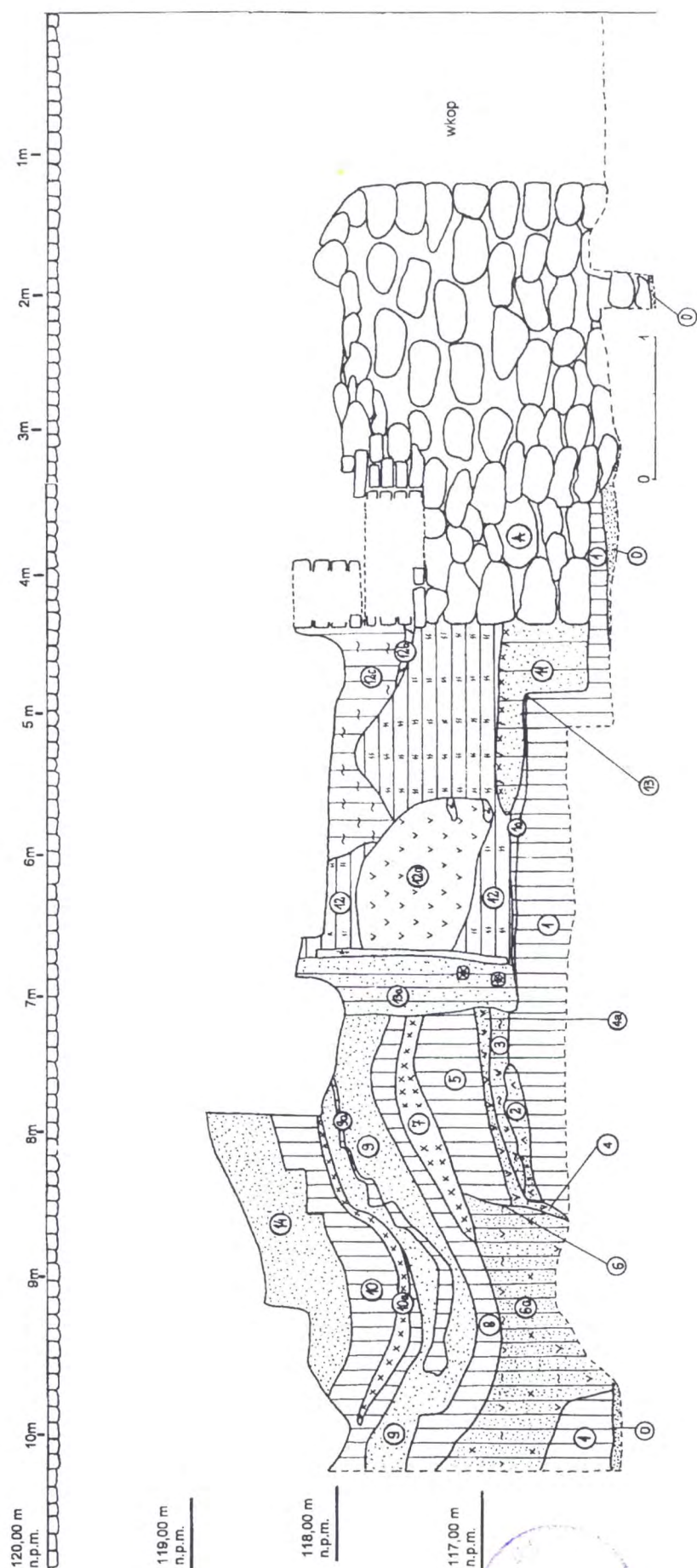
Jednostkę stratygraficzną 10 przykrywała

j.s. 11 – warstwa ciemnobrunatnej próchnicy grubości 50 cm, przemieszanej z gruzem oblepionym zaprawą i grudkami zaprawy wapiennej.

Bezpośrednio pod współczesnym brukiem zalegała

j.s. 12 – warstwa żółtego, czystego piasku.

Od północnej krawędzi wykopu nr XXI wyprawowano wkop pod przyłączy do kamienicy nr 29.

Ryc. 28. Przyłącze 29/30. Profil ściany północnej przylączy do kamienicy Rynek 29. Rys. J. Olszewska

RYNEK 29

Wykop pod przyłączy usytuowano na styku kamienic nr 29 i 30. Obydwa profile ścian związane były z budynkiem nr 29, wzniesionym od podstaw po zniszczeniu w 1945 r.

W profilu północnym zanotowano następujący układ stratygraficzny (ryc. 28-30):

j.s. 1 – humus pierwotny, którego strop znajdował się na wysokości 116,71 m n.p.m. W zachodniej partii wykopu zalegała na nim

j.s. 2 – soczewka ciemnej próchnicy miąższości do 15 cm, przemieszanej z żółtym piaskiem, drobinami zaprawy wapiennej i grudkami polepy. Przykryta została ona częściowo zalegającą także i na stropie próchnicy pierwotnej

j.s. 3 – warstwą spiaszczonej, brązowej próchnicy grubości do 15 cm, zawierającej węgielki drzewne i drobne grudki surowej gliny. Obie jednostki stratygraficzne od strony zachodniej przecięte zostały

j.s. 4 – wkopem odsłoniętym jedynie do głębokości 30 cm, wypełnionym

j.s. 4a – szarożółtym piaskiem z grudkami surowej gliny, przykrywającym także strop j.s. 3 warstwą o grubości do 10 cm. Na niej narosła

j.s. 5 – warstwa brązowej próchnicy o miąższości do 50 cm, przecięta

j.s. 6 – wkopem odsłoniętym do głębokości 1,3 m, wypełnionym

j.s. 6a – brązową próchnicą przemieszaną z żółtym piaskiem, drobinami ceglanego gruzu, grudkami surowej gliny i węgielkami drzewnymi. Wschodnie partie wypełniska przykrywała

j.s. 7 – warstwa ceglanego gruzu bez zaprawy (grubości do 20 cm), pokrywająca także strop j.s. 5.

Pozostała część wypełniska wkopu (j.s. 6) przykrywała

j.s. 8 – pokład brązowej próchnicy grubości do 25 cm, przykrywający także j.s. 7. Strop j.s. 8 przykryty został

j.s. 9 – warstwą żółtego, czystego piasku o miąższości do 40 cm, przewarstwowionego

j.s. 9a – brązową próchnicą o miąższości do 15 cm.

Kolejną jednostką stratygraficzną przykrywającą j.s. 9 była

j.s. 10 – warstwa szarobrązowej próchnicy grubości do 50 cm, zawierającej w spagowych partiach

j.s. 10a – soczewkę gruzu bez zaprawy.

Na strop j.s. 10 naniesiono

j.s. 14 – pokład czystego, żółtego piasku o miąż-

szości do 55 cm, którego strop zniszczony został nowożytnymi wkopami.

Jednostki stratygraficzne 8-10 i 14 w części znajdującej się nad jamą (j.s. 6) w efekcie osiadania gruntu ułożone były nieckowato.

W odległości 6,95 m od zachodniej ściany kamienicy omówiony wyżej układ stratygraficzny przecięty został

j.s. 13 – wkopem o głębokości 1,5 m, sięgającym na odcinku 2,25 m stropu humusu pierwotnego, przegłębionym dalej o 40 cm. W odległości około 30 cm od pionowej, zachodniej krawędzi wkopu wzniesiono ścianę skonstruowaną z poziomo leżących, obecnie nadpalonych i zbutwiałych dranic, a pozostałą pomiędzy nimi przestrzeń wypełniono

j.s. 13 a – szarą próchnicą z domieszką żółtego piasku.

Dno wkopu na płytszym odcinku przykrywała j.s. 1a – 2-5-centymetrowa warstwa próchnicy nasyconej spalenizną.

Niewielki sondaż wykonany w ścianie profilu pozwolił stwierdzić, że w odległości około 65-70 cm od niej znajdowała się drewniana konstrukcja zamykająca wkop od północy. Dobijała ona do

j.s. A – muru o długości 3,5, szerokości 0,7 i zachowanej wysokości 2,4 m. Wybudowano go z kamieni polnych, jedynie przy zachodniej krawędzi – od wysokości 1,4-1,6 m – z cegieł o wymiarach 25-26 × 12 × 8,5-9 cm. Na podstawie koloru zaprawy i formy spoin w wątku ceglanym wyróżniono dwie fazy. Starsza, integralnie związana z wątkiem kamiennym, charakteryzowała się obecnością stosunkowo twardej zaprawy barwy popielatej, wykonanej z piasku i niedolasowanego wapna. Spoiny ukształtowano wypukło, nadając im w przekroju kształt trójkąta. W fazie młodszej cegły wiązano zaprawą barwy zielonkawej, a spoiny zagładzono na płasko. Od strony wschodniej mur zniszczony został podczas zakładania fundamentów pod obecnie istniejący budynek wzniesiony po 1945 r.

Do zachodniego lica muru dobijały (wypełniające wkop)

j.s. 11 – częściowo zalegający na j.s. 1 a pokład żółtego piasku przewarstwowionego cieniutkimi smużkami próchnicy, a w stropowych warstwach zawierający fragmenty cegieł bez zaprawy i grudki wapna. Resztę wkopu wypełniała

j.s. 12 – jednolita, ciemna mierzwa zawierająca dużą ilość drewnianych wiórów oraz

j.s. 12a – metrowej szerokości bryłę szarozielonej gliny z fragmentami dranic.

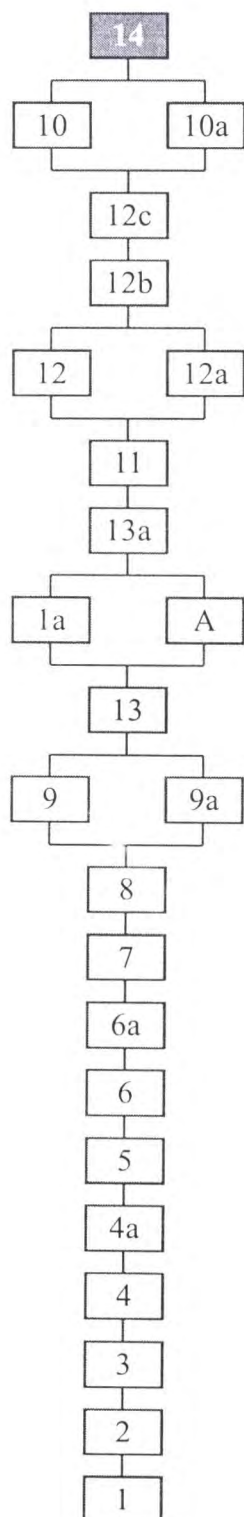

Ryc. 29. Przyłącze 29/30. Profil ściany północnej z kamienno-ceglaną ścianą przedproża.
Fot. T. Gąsior

Ryc. 30. Przyłącze 29/30. Profil ściany północnej – układ nawarstwień poza zasięgiem przedproża.
Fot. T. Gąsior.

W stropowych partiach wypełniska zalegał
j.s. 12c – pokład spalenizny (węgle drzewne
z próchnicą), przy licu muru podścielony
j.s. 12b – 5-centymetrową soczewką ceglanego
gruzu z zaprawą wapienną.

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego
w wykopie Rynek 29 (profil ściany północnej)

W profilu ściany południowej zanotowano na-
stępujący układ stratygraficzny (ryc. 31-32):

j.s. 1 – humus pierwotny, którego strop zalegał
na głębokości 116,70 m n.p.m. przykryty został

j.s. 2 – warstwą próchnicy grubości do 10 cm,
przemieszanej z piaskiem, grudkami gliny i drobi-
nami zaprawy wapiennej. Na jej stropie narosła

j.s. 3 – brązowa próchnica o miąższości do
30 cm, przemieszana z żółtym piaskiem, węgielka-
mi drzewnymi i wiórami drewnianymi. W jej obrę-
bie zanotowano obecność

j.s. 3a – soczewki żółtobrazowego piasku (gru-
bości do 5 cm) z niewielką domieszką grudek gli-
ny.

Kolejną jednostkę stratygraficzną tworzył

j.s. 4 – pokład ciemnobrunatnej mierzwy o miąż-
szości do 70 cm, zawierającej liczne odpady z obró-
bki drewna i domieszkę węgla drzewnych. W jej
obrubie zanotowano obecność

j.s. 4a – soczewki żółtego piasku o grubości do
10 cm, oraz

j.s. 4b – soczewki spiaszczonej próchnicy miąż-
szości do 15 cm, przemieszanej z węglami drzew-
nymi, grudkami polepy i rozlasowaną zaprawą wa-
pienną.

Mierzwa przykryta została

j.s. 5 – warstwą żółtego, czystego piasku o gru-
bości do 45 cm, na której zalegała

j.s. 6 – 15-centymetrowa warstwa brązowej
próchnicy.

Omówiony wyżej układ stratygraficzny w odle-
głości 7,1 m od kamienicy przecięty został

j.s. 13 – wkopem o głębokości 1,6 m, sięgają-
cym stropu humusu pierwotnego. Około 30 cm na
wschód od jego krawędzi skonstruowano ścianę
z ułożonych poziomo na sztorc dranic o szerokości
do 40 cm i połowizn okrągłaków o średnicy do
15 cm. Przestrzeń pomiędzy drewnianą a ziemną
ścianą wypełniono

j.s. 4c – szarą, spiaszczoną próchnicą.

Dno wkopu pokrywała

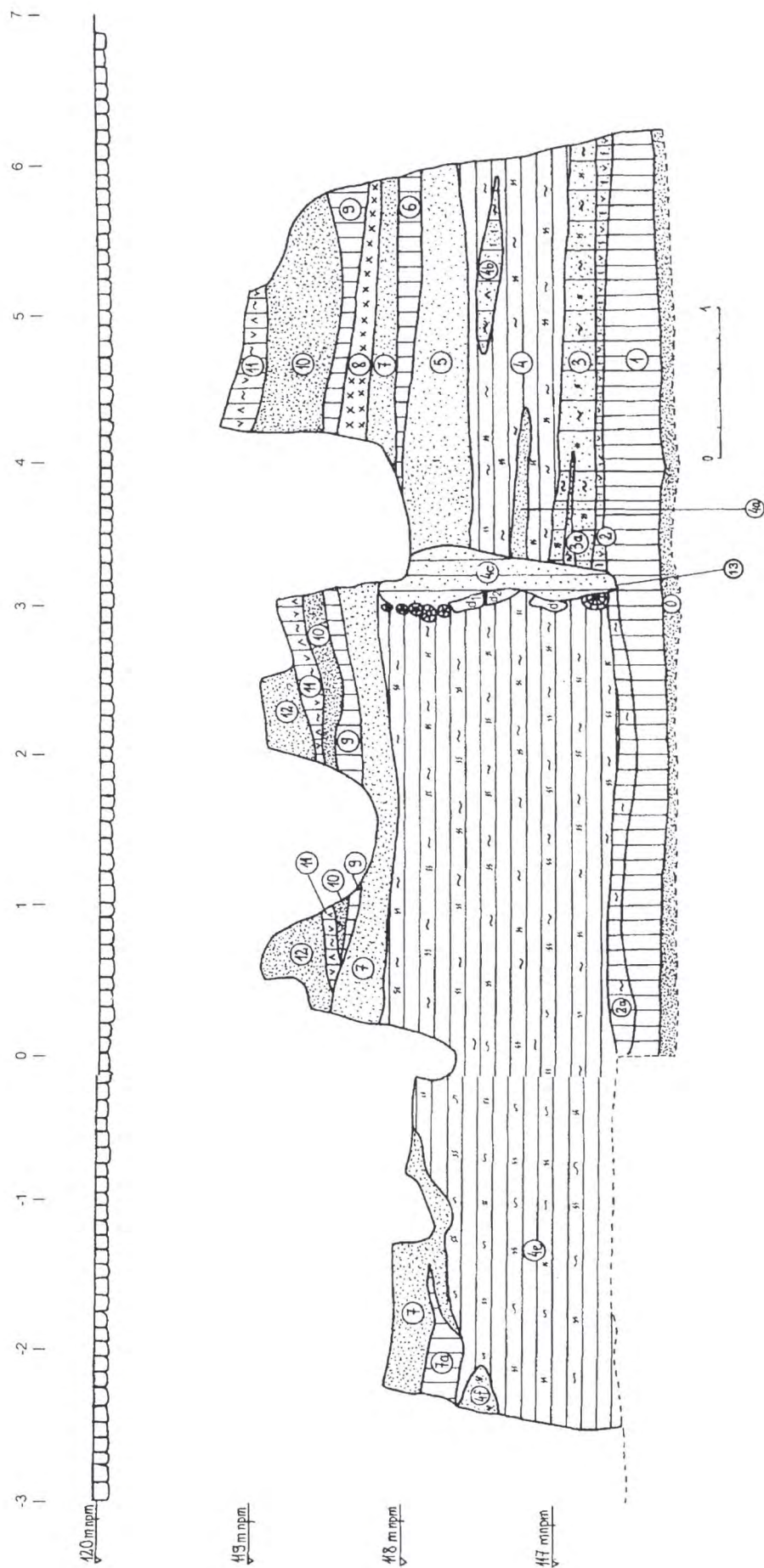
j.s. 2a – 10-centymetrowa warstwa szarej próch-
nicy z dużą ilością węgla drzewnych.

Wkop wypełniała

j.s. 4e – ciemnobrunatna mierzwa z dużą ilością
drewnianych wiórów i węgla drzewnych, w obrębie
której przy wkopie pod kamienicę zanotowano obec-
ność

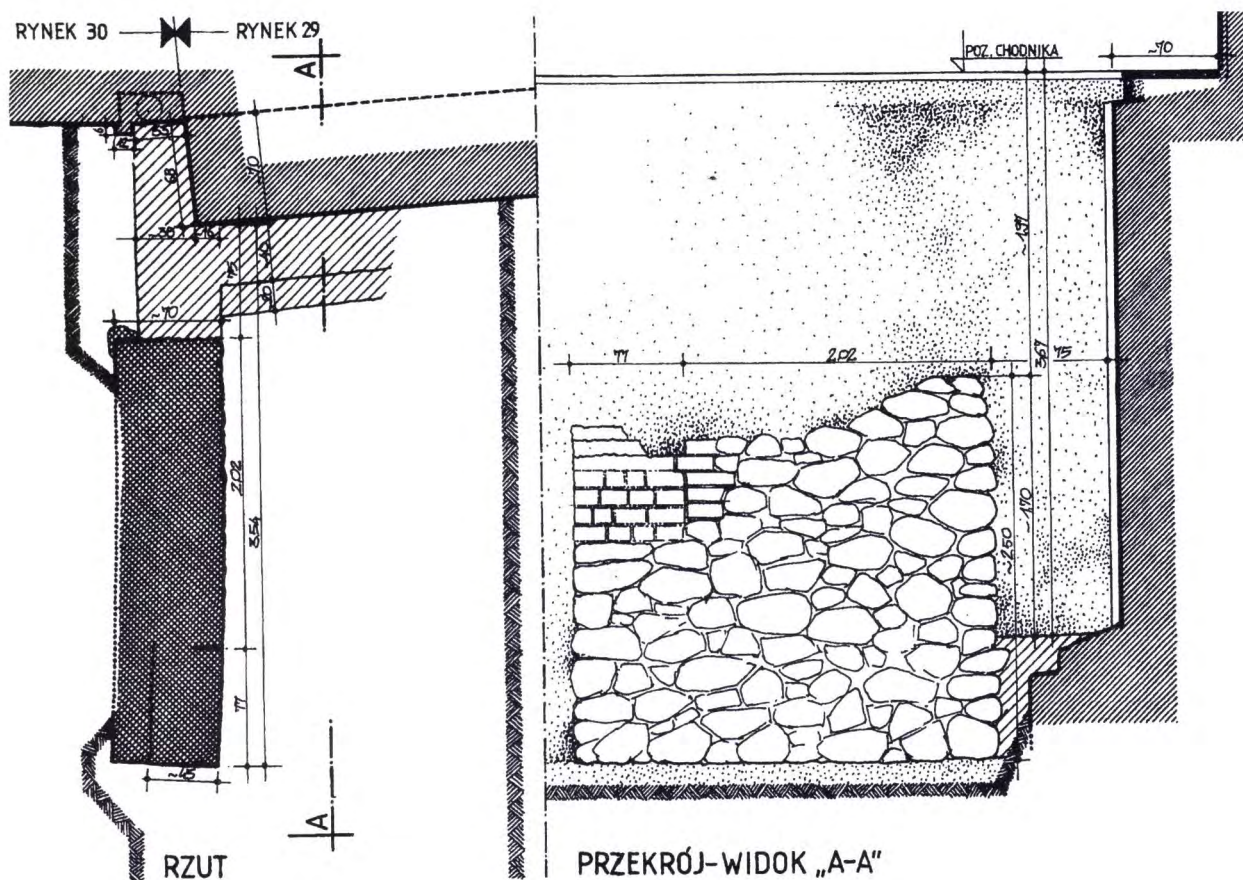
j.s. 4f – soczewki żółtozielonkawego piasku za-
wierającego grudki surowej gliny.

Stropowe partie mierzwy przykryte zostały

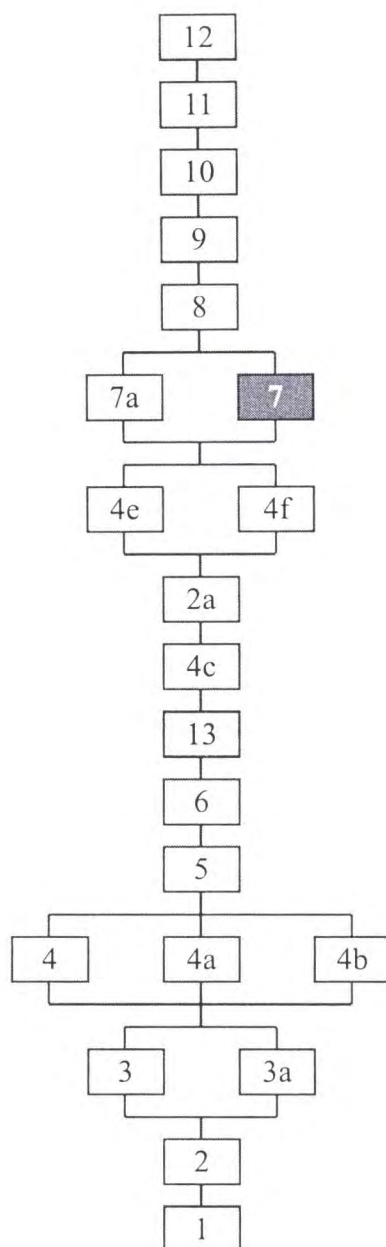

Ryc. 32. Przyłącze 29/30. Układ stratygraficzny w przyłączu do kamienicy Rynek 29 z widoczną zachodnią ścianą drewnianego przedproża. Fot. T. Gąsior

Ryc. 33. Inwentaryzacja reliktów północnej ściany przedproża do kamienicy Rynek 29. Rys. J. Burnita

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego w wykopie Rynek 29 (profil południowy)

j.s. 7 – warstwą czystego, żółtego piasku grubości do 30 cm, w obrębie którego stwierdzono

j.s. 7a – soczewkę brązowej próchnicy. J.s. 7a przykrywała także j.s. 6 zalegającą poza obrębem wkopu. W tym też rejonie na piasku zalegała

j.s. 8 – warstwa zlasowanego gruzu ceglanego bez zaprawy, miąższości do 20 cm, przykryta, zalegająca także w partii wschodniej na j.s. 7,

j.s. 9 – pokładem szarej próchnicy o miąższości do 30 cm. Na jej stropie zanotowano obecność

j.s. 10 – czystego, żółtego piasku grubości do

50 cm, miejscami przybrudzonego szarą próchnicą, przykrytego

j.s. 11 – szarą próchnicą o miąższości do 20 cm, zawierającą grudki surowej gliny, polepy i węgli drzewnych, będących najprawdopodobniej ruiną budynku szkieletowego.

Najmłodszą jednostką stratygraficzną była

j.s. 12 – warstwa żółtego, czystego piasku grubości do 30 cm, której strop naruszony był nowożytnymi wkopami.

INTERPRETACJA WYNIKÓW BADAŃ

Układ stratygraficzny zanotowany w wykopie nr XXI oraz w przyłączy do kamienicy 29 pozwala na prześledzenie zmian w sposobie zagospodarowania południowo-wschodniego narożnika Rynku. W etapie pierwszym usunięto górne partie humusu pierwotnego, co najwyraźniej zaznaczyło się przy wylocie ul. Oławskiej i Świdnickiej, gdzie dodatkowo podłoże najprawdopodobniej wymoszczono dranicami. W wyniku użytkowania placu na tak przygotowanym podłożu oraz przed kamienicą 29 narosła cienka warstwa próchnicy. Znajdujące się w niej grudki zaprawy wapiennej sugerują podjęcie w najbliższej okolicy działalności murarskiej, być może, związanej z budową domu na parceli nr 29. Następnie w odległości około 8,5 m na zachód od pierzei wykopano jamę o nieokreślonym przeznaczeniu, którą w niedługim czasie zasypano.

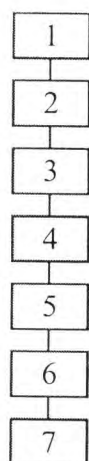
Etap drugi związany był z intensywnymi procesami gospodarczymi, w efekcie których powstała gruba warstwa mierzwy zalegająca na całym badanym obszarze. Błotniste i grząskie podłoże utwardzono, konstruując nawierzchnię z dranic wspartych na poprzecznych legarach. Niestety, zasięg wykopu nie pozwala stwierdzić, czy konstrukcja miała lokalny zasięg, czy też tworzyła dłuższy ciąg komunikacyjny w linii wschód–zachód. Najprawdopodobniej uległa ona zniszczeniu w efekcie pożaru, a na jej miejscu zamontowano nową, też drewnianą, lecz już solidniejszą nawierzchnię. Układ poprzecznych legarów sugeruje, że w tym przypadku mamy do czynienia z ciągiem komunikacyjnym biegnącym wzdłuż wschodniej pierzei Rynku. Przy wschodniej krawędzi jezdni wykopano kolejną jamę, zlokalizowaną w tym samym miejscu co poprzednia. Po jej zasypaniu i rozebraniu drewnianej nawierzchni (pozostawiono tylko legary) cały badany teren wysypano czystym, żółtym piaskiem, mającym na celu neutralizację szkodliwego wpływu rozkładających się nieczystości.

W efekcie dotychczasowej działalności gospodarczej poziom użytkowy Rynku podniósł się o oko-

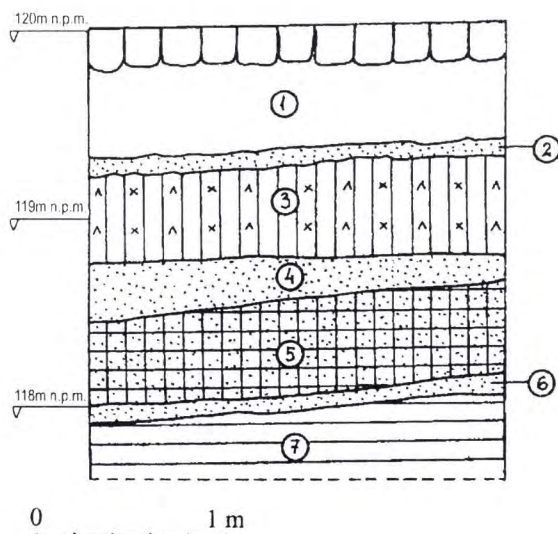
to 1,2-1,4 m (około 118,1-118,2 m n.p.m.) co utrudniało komunikację pomiędzy placem a kamienicą. Spowodowało to konieczność wybudowania przedproża. Przedproże znajdujące się przed kamienicą składało się z części drewnianej i murowanej. Niestety, układ stratygraficzny nie pozwala stwierdzić, czy oba segmenty powstały jednocześnie, czy też część drewnianą dobudowano do kamiennej. Zachodnie lico odsłoniętej północnej ściany przedproża znajdowało się w odległości 4,25 m od frontu istniejącego budynku. Było ono jednak nieco węższe, gdyż domy w południowym odcinku pierzei wschodniej zostały nieznacznie cofnięte w stosunku do linii pierwotnej zabudowy. Stopę fundamentową ściany posadowiono na głębokości 115,7 m n.p.m., zaś poziom użytkowy obiektu znajdował się około 0,45 m wyżej. W licu południowym, przy zachodniej krawędzi muru, na wysokości 1,6 m rozpoczął się wątek ceglany najprawdopodobniej związany z co najmniej raz naprawianymi arkadami, znajdującymi się w ścianie zamykającej przedproże od zachodu (ryc. 33).

Część drewniana przedproża przylegała do zachodniego lica muru. Jej ściany o długości 2,25 m skonstruowano z leżących poziomo na sztorc desek, najprawdopodobniej wspartych słupami od wnętrza. Niestety, nie udało się określić sposobu wiązania konstrukcji w narożnikach obiektu. Jego dno, pokryte drewnianą podłogą, znajdowało się około 0,6 m powyżej poziomu użytkowego murowanej części przedproża.

W etapie trzecim konstrukcja drewniana uległa spaleni, a wewnątrz tak kamiennej, jak i drewnianej części przedproża zasypało mierzwą. Następnie cały teren, wraz z przyległą partią placu rynkowego, pokryto sanitarno-niwelacyjnym nasypem piaskowym (j.s. 7 w profilu południowym, j.s. 14 w północnym i najprawdopodobniej j.s. 10 w wykopie XXI), którego strop zalegał na poziomie 118,5-118,8 m n.p.m.

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego w wykopie VI/26

Ryc. 34. Wykop VI/26. Profil ściany zachodniej.
Rys. J. Olszewska

W odległości 12 m na zachód od kamienicy nr 30 wykonano wykop punktowy pod słup oświetleniowy, który oznaczono jako

WYKOP VI/26 (ryc. 34)

Miał wymiary: 2,7 × 2,2 m, głębokość 2,4 m. Prace badawcze ograniczono do zarejestrowania układu nawarstwień na zachodnim profilu wykopu.

Najstarszą jednostką stratygraficzną była

j.s. 7 – warstwa brunatnej mierzwy o miąższości w granicach wykopu sięgającej 45 cm, przykryta

j.s. 6 – pokładem kremowego, czystego piasku grubości 10 cm, na którym narosła

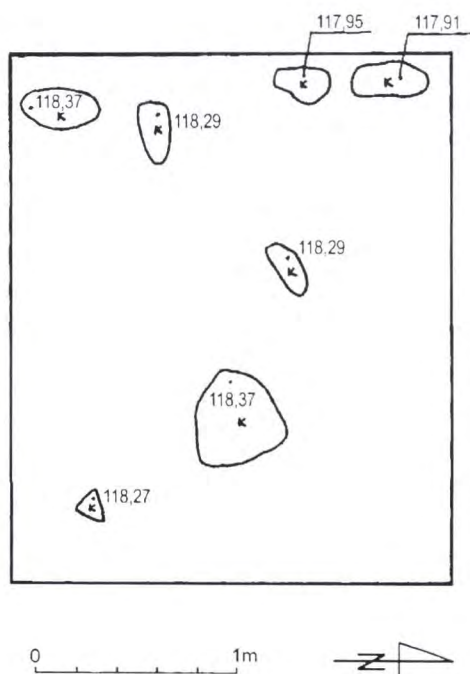
j.s. 5 – warstwa brunatnej próchnicy z wtrętami mierzwy. W południowej partii wykopu przewarstwiona piaskiem, w obrębie którego stwierdzono obecność kilku pojedynczych kamieni o wymiarach 25 × 22 cm i mniejszych, stanowiących pozostałość bruku (ryc. 35). Na niej zalegała

j.s. 4 – kolejna warstwa żółtego, czystego piasku o miąższości 12-30 cm, przykryta

j.s. 3 – szarą próchnicą grubości 50 cm, intensywnie nasyoną gruzem falkwerkowym wysypnym w celu utwardzenia nawierzchni. Narzucono na nią

j.s. 2 – pokład żółtego piasku z negatywami kamieni w stropie, tworzącego najprawdopodobniej podsyp pod bruk z czasów pruskich (?). Bezpośrednio na nim zalegała

j.s. 1 – współczesna konstrukcja nawierzchni, złożona z kostki brukowej, betonu i piaskowego podsypu.

Ryc. 35. Wykop VI/26. Rzut wykopu na poziomie bruku.
Rys. J. Olszewska

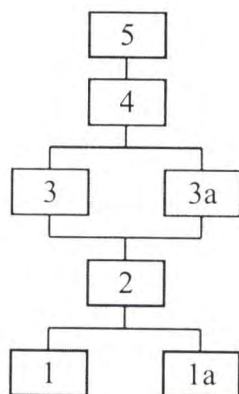
We wschodniej części placu rynkowego wykonano także dwa wykopy punktowe pod słupy oświetleniowe.

WYKOP VI/27 (ryc. 36)

Wykop zlokalizowany jest w odległości 12,2 m na zachód od kamienicy Rynek 31/32. Wymiary: 2,3 × 2,8 m, głębokość 2,25 m. Prace badawcze ograniczono do zadokumentowania nawarstwień na zachodnim profilu wykopu.

Najstarszą jednostką stratygraficzną była

j.s. 1 – brunatna próchnica przemieszana z mierzwą odsłonięta do głębokości 10 cm, przewarstwiona

Schemat układu stratygraficznego zanotowanego w wykopie VI/27

j.s. 1a – popielatym piaskiem o miąższości 10 cm, tworzącym podsyp pod częściowo rozebrany bruk, widoczny w postaci kamieni o średnicy do 15 cm i negatywów po nich. Na stopie j.s. 1 zalegała

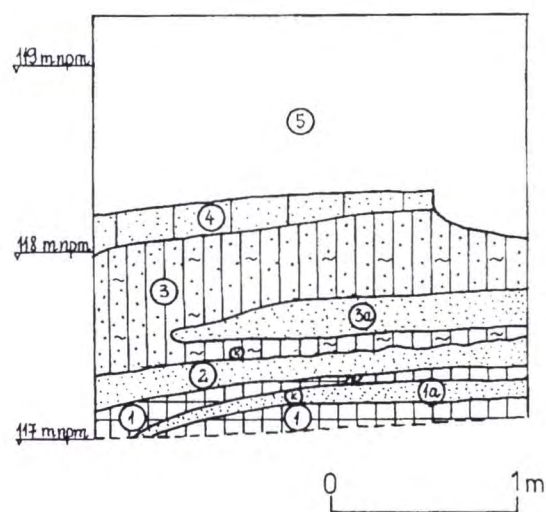
j.s. 2 – 20-centymetrowa warstwa kremowego piasku, przykryta

j.s. 3 – szarą, spiaszczoną próchnicą o miąższości 65 cm z pojedynczymi węglami drzewnymi. W jej obrębie zanotowano obecność

j.s. 3a – soczewki żółtozielonego piasku o maksymalnej grubości 20 cm. J.s. 3 przykryta została

j.s. 4 – jasnym piaskiem miąższości do 20 cm z domieszką grudek próchnicy. W stropowych partiach wykopu zalegała

j.s. 5 – szara próchnica, przemieszana z drobnym gruzem, tworząca wypełnisko wkopu pod instalacje z XIX/XX w.

Ryc. 36. Wykop VI/27. Profil ściany zachodniej.
Rys. J. Olszewska

WYKOP VI/28 (ryc. 37)

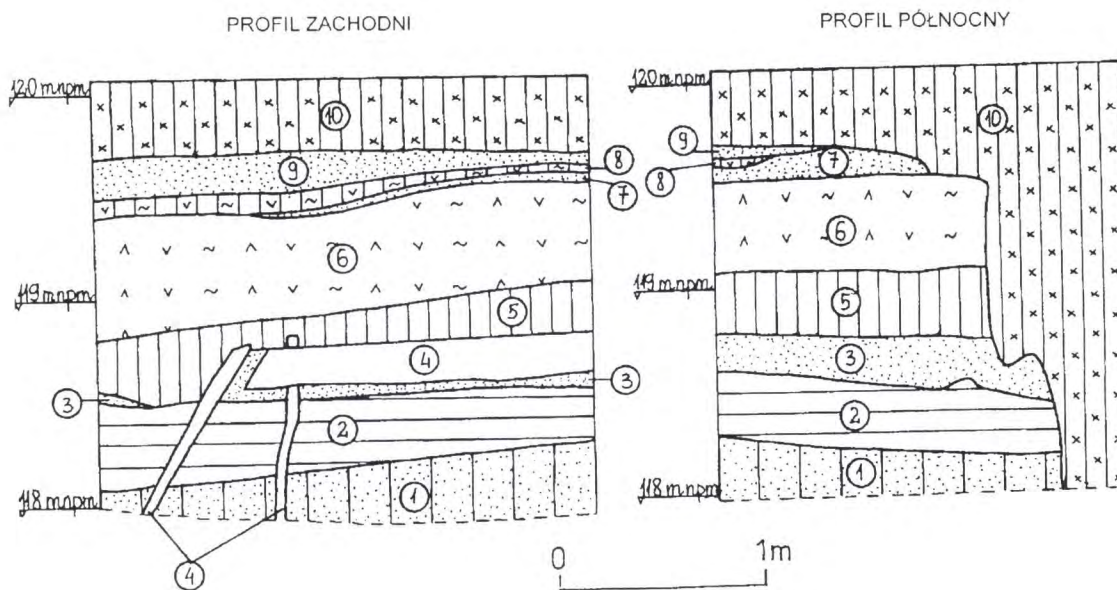
Wykop usytuowany był w odległości 11,9 m na zachód od kamienicy Rynek 34. Wymiary: 2,3 × 2 m, głębokość 2,1 m. Z uwagi na wymogi inwestora nie wyeksplorowano go do calca.

Najstarszą jednostką stratygraficzną była

j.s. 1 – warstwa szarego piasku z grudkami próchnicy, przykryta

j.s. 2 – pokładem brunatnej mierzwy o miąższości do 40 cm, na który nasypano

j.s. 3 – pokład jasnego piasku o maksymalnej grubości 25 cm, przykryty

Ryc. 37. Wykop VI/28. Profile ścian zachodniej i północnej. Rys. J. Olszewska

j.s. 5 – szarą próchnicą, w obrębie której stwierdzono

j.s. 4 – odsłoniętą w zachodnim profilu wykopu pozostałość drewnianej konstrukcji złożonej z ustawionej „na sztorc” deski o zanotowanej długości 1,3 m i szerokości 20 cm. Południowa krawędź deski została ukośnie ścięta i wsparta ukośnie wbitym kołkiem. Kolejny kołek zapierał deskę od strony zachodniej. Wymiary kołków: południowy – długość 90, szerokość 7 cm w górnej partii i 5 cm w dolnej; zachodni – długość 90, szerokość 4-5 cm.

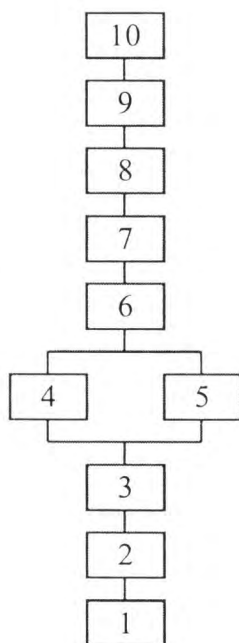
Na stropie j.s. 5 zalegała

j.s. 6 – pokład fachurowego gruzu o miąższości do 60 cm, złożonego z dużych brył polepy, grudek surowej gliny i węgli drzewnych, przykryty

j.s. 7 – warstwą żółtego piasku o grubości 4-14 cm, na której zalegała

j.s. 8 – szara próchnica o miąższości do 10 cm z pojedynczymi grudkami surowej gliny i węglkami drzewnymi, przykryta

j.s. 9-10 – współczesną konstrukcją nawierzchni.

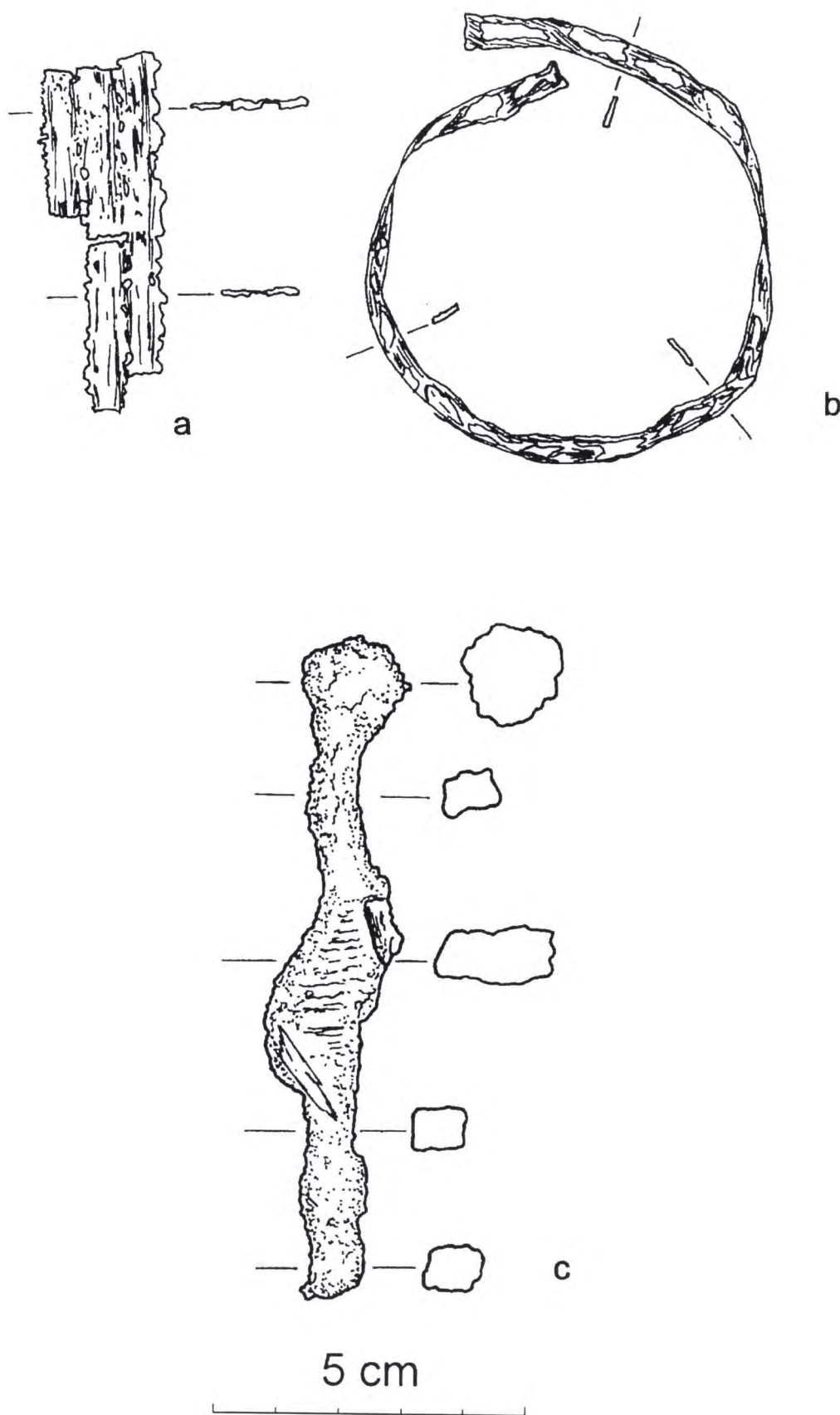
Schemat układu stratygraficznego zanotowanego w wykopie VI/28

INTERPRETACJA WYNIKÓW BADAŃ

Wykopy punktowe (VI/9, VI/26-28) zlokalizowane były w głębi placu rynkowego, w odległości około 12 m od ścian frontowych kamienic. Dzięki temu uzyskaliśmy możliwość wglądu w zagospodarowanie tej części przestrzeni. Najistotniejszym z uzyskanych wyników było zidentyfikowanie kamiennych bruków zalegających na poziomie około 118 m n.p.m. (wykop VI/9 i VI/26). Najprawdopodobniej są to relikty utwardzonego traktu komunikacyjnego, biegnącego równolegle do pierzei w linii północ-południe. Obecność okółkowanej drancy w wykopie VI/28 sugeruje, że mamy tu do czynienia z relikami kramu(?) o konstrukcji zbliżonej do odsłoniętych w innych częściach Rynku.

Obraz przemian zachodzących przy wschodniej pierzei Rynku można zgeneralizować, wydzielając w nim trzy fazy.

Faza I – dokonano częściowej niwelacji humusu pierwotnego, wkopując się miejscami na głębo-

Ryc. 38. Wschodnia pierzeja. Wybrane zabytki metalowe:
 a – okucie – wykop VI/9, j.s. 5, b – taśma – wykop VI/9, j.s. 5, c – nieokreślony przedmiot żelazny – wykop VI/28, j.s. 2.
 Rys. M. Kurzydło

kość 70 cm. Tam, gdzie humus nie uległ zniszczeniu, jego strop osiągał poziom 117,7 przy północnej i 116,8 m n.p.m. przy południowej krawędzi placu. Na nim lub bezpośrednio na piasku calowym odłożył się pokład mierzwy, przesypywanej cyklicznie piaskiem. Z tą fazą łączymy też relikty kramu (naprzeciwko kamienicy Rynek 41), który zachował się w postaci desek, najprawdopodobniej budujących podłogę. W południowo-wschodnim narożniku placu funkcjonował trakt komunikacyjny z nawierzchnią drewnianą ułożoną na legarach. Wówczas także najprawdopodobniej powstały murowane kamienice. Niestety, nie udało się odatować próbek dendrologicznych pobranych z legarów. Na podstawie datacji uzyskanej dla nawierzchni drewnianej (odpowiadającej stratygraficznie legarom z wykopu XIX) odsłoniętej na ul. Kurzy Targ, możemy określić ich chronologię na lata około 1250.

Faza II – w efekcie zachodzących procesów gospodarczych poziom Rynku podniósł się o około 1-1,5 m, osiągając niweletę około 118 m n.p.m. Spowodowało to konieczność wybudowania przedproży przed istniejącymi kamienicami. Miały one wy-

arkadowane ściany frontowe oraz zejścia skonstruowane ze schodkowo ułożonych otoczków. Przedproża uległy zniszczeniu w wyniku pożaru, a ich wnętrza wypełniono gruzem i próchniczno-piaskowymi zasypami. Około 8 m na wschód od przedproży funkcjonował brukowany trakt komunikacyjny biegnący w linii północ-południe.

Faza III – analogicznie jak w przypadku pierzei zachodniej do fazy tej zaliczono warstwy niwelacyjne powstałe po zniszczeniu przedproży, wyrównujące i podnoszące poziom placu rynkowego przy pierzejach do około 119 m n.p.m. Wtedy też zaczęto wznosić gotyckie kamienice i na tej podstawie początek fazy III datujemy na połowę wieku XIV. Być może, moment ten łączyć możemy z dekretem rady miejskiej nakazującej w roku 1363 odbudowanie wszystkich zniszczonych pożarem domów w konstrukcji murowanej (Korn 1870, nr 238; por. też Chorowska 1994, s. 33).

*Jolanta Bresch
Cezary Buśko
Czesław Lasota*